

Jelige: KPZ475

Média és büntetőpolitika -

**A média szerepe a büntetőpolitika alakulásában és a büntetőpopulizmus
megjelenésében**

Lezárás dátuma: 2023. 01. 10.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
1. Elméleti alapok.....	4
1.1 A közvélemény.....	4
1.1.1. A közvélemény szerepe.....	4
1.2. A média hatása.....	6
2. A média és a büntetőpolitika viszonya	10
2.1. A büntetőpolitika	11
2.2. A média mint befolyásoló tényező	13
2.3. A büntetőpopulizmus	15
2.3.1. A büntetőpopulizmus jelentése	17
2.3.2. A büntetőpopulizmus megjelenése és kutatása.....	21
2.3.3. Hogyan táplálja a büntetőpopulizmust a közvélemény?	21
2.3.4. A büntetőpopulizmus és a demokráciadeficit.....	23
2.3.5. A büntetőpopulizmus Magyarországon.....	25
3. A média és a magyarországi büntetőpopulizmus	28
3.1. A „három csapás” intézménye.....	28
3.1.1. A „három csapás” intézményének törvényi szabályozása.....	29
3.1.2. A „három csapás” intézménynek megjelenése a közvéleményben	30
3.2. A büntetőjogi felelősség alsó korhatárának meghatározott esetekben történő leszállítása	32
3.2.1. A büntethetőségi korhatár meghatározott esetekben történő leszállításának törvényi szabályozása	33
3.2.2. A büntethetőségi korhatár meghatározott esetekben történő leszállításának megjelenése a nyilvánosságban	35
4. A kutatás további lehetséges irányai	36
Konklúzió	38
Források	40

Bevezetés

Kutatásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen viszonyban áll a média és a büntetőpolitika, pontosabban hogy a média milyen hatást képes gyakorolni a büntetőpolitika jogalkotással kapcsolatos folyamataira. A téma relevanciáját egyrészt az adhatja, hogy körülöttünk egyre inkább mediatizálódik a társadalom, egyre több információ jut el egyre gyorsabban a közvéleményhez. A hírversenyben pedig a sajtóorgánumok kénytelenek az egyre figyelemfelkeltőbb híreket eljuttatni a fogyasztókhoz. Az információ gyors áramlása pedig arra ösztönzi a média szereplőit, hogy egyre gyorsabb ütemben közöljék a híreket. Ez pedig – ahogy látni fogjuk – könnyen deformálhatja a fogyasztók valóságtudatát, különös tekintettel az erőszakos bűncselekmények gyakoriságára. Másrészt Magyarországon kifejezetten érdemes a témával foglalkozni, hiszen 2010 óta a kormányzat – de az ellenzékben lévő Jobbik is – épít a társadalomban a média által is táplált félelemre. Ez pedig nem pusztán a kommunikáció szintjén valósul meg, hiszen a Fidesz-kormányzat több büntetőpopulista intézkedést is hozott.

A kutatás szükségességét az is indokolhatja, hogy magyar nyelvű szakirodalom alig foglalkozik a média büntetőpolitikára gyakorolt hatásával, főleg az elmúlt évek kormányzati intézkedéseivel összefüggésben. Ezzel szemben az angolszász országokban már több évtizedes múltra tekintenek vissza az ilyen jellegű kutatások. Ezek közül egy 1995-ös kutatás megállapításait szeretném kiemelni, ugyanis a tanulmány írója már ekkor olyan következtetésekre jutott a média és a büntetőpolitika, de legalábbis a társadalom bűnözés-érzékelésével kapcsolatban, amely a mai viszonyokra is könnyen átvihető.

A dolgozatban először megpróbálom lefektetni azokat az elméleti alapokat, amelyeket elengedhetetlennek tartok ahhoz, hogy érdemben foglalkozhassak a média és a büntetőpolitika viszonyával. Ennek megfelelően először a közvéleményről szeretnék beszélni, illetve ennek szerepéről a politikai életben. Ezt követően kitérek a média és a közvélemény viszonyára, különös tekintettel arra, hogy a média milyen eszközökkel képes befolyásolni, alakítani a közvéleményt.

Ez után térek át a média és a büntetőpolitika viszonyára. Először a büntetőpolitika fogalmát kívánom meghatározni, illetve elhatárolni a kriminálpolitikától, majd részletesen kitérek a büntetőpopulizmus fogalmára, amelyen talán a leginkább tetten érhető a büntetőpolitika és a

média viszonya, akár úgy is, hogy a politika hogyan használja a médiát a büntetőpopulizmus terjesztésére, de úgy is, hogy hogyan táplálja a közvélemény a büntetőpopulizmus kialakulását és elterjedését. Dolgozatomban külön foglalkozom a magyarországi büntetőpopulizmussal és annak megjelenésével a magyar politikában. Végül két magyarországi példával szeretném illusztrálni a magyarországi büntetőpopulizmust, illetve ennek kapcsolatát a médiával. A két példa a jelenleg regnáló hatalom korai időszakában bevezetett két intézkedése, nevezetesen a „három csapás” intézménye és a büntethetőségi korhatár tizennégyről tizenkét éves korra való csökkentése, meghatározott bűncselekmények esetében.

Dolgozatom legvégén szeretnék utalni a téma kutatásának lehetséges további irányaira, akár a most fel nem dolgozott, magyarországi törvényi rendelkezésekből kiindulva, akár kitérve a téma látószögét a média és az igazságszolgáltatás egyéb szereplőinek a viszonyát vizsgálva.

1. Elméleti alapok

1.1. A közvélemény

Úgy gondolom, hogy a dolgozat központi kérdésének megértése érdekében, mindenképp érdemes megemlíteni a közvéleményt, mint politikát, jogpolitikát és jogalkotást befolyásolni képes tényezőt, hiszen, ahogy lentebb kifejtem, a média szerepét a témában jelentősen meghatározza a médiának a közvéleményhez való viszonya.

1.1.1. A közvélemény szerepe

A közvélemény szerepének bemutatását megelőzően, szeretném tisztázni, hogy jelen dolgozatomban mit értek e fogalom alatt.

A közvélemény fogalma alatt ma egy olyan társadalmi jelenséget értünk, amely individuális alapokon nyugszik és a társadalom tagjainak lehetősége van a politika ellenőrzésére, a nyilvánosságon keresztül. A közvélemény társadalmi berendezkedésre gyakorolt hatása már a XIX. században is foglalkoztatta a filozófusokat, akik közül Alexis de Tocqueville és John Stuart Mill nevét feltétlenül meg kell említeni. Mindketten úgy ítélték meg, hogy a közvélemény egy demokratikus politikai berendezkedés nélkülözhetetlen jellemzője, de felismerték, hogy ennek lehetnek, sőt vannak negatív következményei is. Tocqueville elméletében a közvélemény politikai szférában felfedezhető zsarnokságára mutatott rá, míg Mill - Tocqueville munkájából kiindulva - fejtette ki álláspontját, amelyben a

civil szféra, mint az egyéniség ellensége jelenik meg. Ezzel együtt Mill megállapította, hogy a közvélemény képes kedvezően is befolyásolni egy társadalom alakulását, hiszen a közösség ereje alkalmas arra, hogy meggátoljon olyan folyamatokat, amelyeket jogi eszközökkel nem lehetne befolyásolni. Emellett Mill felismerte, hogy a közvélemény gyakran ellenséges a különbözőséggel, intoleráns és egységesítésre törekszik. Továbbá fontos megjegyezni, hogy a többség véleménye gyakran irracionális és kártékony, ráadásul az adott véleményformáló nézetei a társadalomban betöltött pozíciójától függően esnek latba, így valójában nem érvényesül a vélemények közötti egyenlőség.¹ Ez a gondolatmenet úgy gondolom, hogy könnyen tetten érhető a dolgozatom későbbi részében tárgyalt büntetőpopulizmus kialakulásával és a média ebben betöltött szerepével.

A közvéleménnyel kapcsolatban érdemes megemlíteni Noelle-Neumann megközelítését, amely szerint a közvéleménynek nem az a szerepe, hogy pusztán a képzett személyek érveit tükrözze vissza. A közvélemény alapvető funkciója Noelle-Neumann szerint az, hogy képes nyomást gyakorolni a döntéshozókra és ezzel képes a politikát alakítani.²

Ahhoz, hogy érthetővé váljon, hogy a közvélemény hogyan képes elérni a fent kifejtett hatásokat, szükséges még három fogalom – a közhangulat, a népérzület és a közösségi vélemény – kifejtése, ugyanis ezen fogalmak relációjában válik láthatóvá a közvélemény társadalmon belüli elhelyezkedése térben és időben. A közhangulat egy rövidtávon jelen lévő, de nagyon egységes társadalmi vélekedés, amely kortól és társadalomtól függetlenül létezhet. A népérzület ezzel szemben egy hosszú távú, akár több nemzedéken is átívelő értékrendszer. A közösségi vélemény pedig általában egy kisebb csoport, például egy kistelepülés elvárásait jelöli. Ezekhez viszonyítva a közvélemény egy középtávú jelenség, amely nem fogja át a társadalom egészét, csak nagyjából a hetven és nyolcvan százalék közötti részét. Fontos kiemelni, hogy a közvélemény kialakulásának nem feltétele a polgári demokrácia, sőt tárgya sem csak politikai esemény lehet, ellenben elengedhetetlen előfeltétele a sajtótermékek fogyasztásának tömegessé válása, és így egy meghatározó média-tér kialakulása.³

¹NAGY Ákos – PAVLUSKA Valéria: *Szakirodalmi összefoglaló a közbeszéd – nyilvánosság – média – közösségi kommunikáció témákról*. Pécs, 2013, Pécsi Tudományegyetem 10. o.

²NAGY Ákos – PAVLUSKA Valéria: i.m. 10. o.

³NAGY Ákos – PAVLUSKA Valéria: i.m. 10. o.

Ez a kialakult média-tér adja meg a lehetőségét annak, hogy létrejöhessen a közvélemény megszületéséhez elengedhetetlen vita, amely elősegítheti a közös döntéshozatal megszületését.⁴

1.2. A média hatása

A modern média régóta rendelkezik bizonyos fokú befolyással a politikán belül, ezt mutatja, hogy már a legkorábbi újságok és magazinok hasábjai is gyakran szolgáltak politikai viták és nézetek fórumaként. Ennek a hatásnak robbanásszerű növekedésével járt a XX. század folyamán a rádió, majd a televízió keresztül sugárzott adások megjelenése és elterjedése, amely a politikai eseményeket, történeteket az emberek nappalijába vitte.⁵

A média így, kiegészítve az „örkutya” szerepet, képes a nyilvánosság számára új témákat és problémákat bemutatni, illetve helyet biztosítani a problémák megvitatásának is. Ennek következtében a média képes lehet bizonyos fokú befolyás gyakorlására mind a közvélemény, mind a közhatalom fölött.⁶

A média hatásával foglalkozó kutatások alapvetően kétféleképpen tekintenek a kutatott tárgyra. Egyrészt a média, mint veszély jelenik meg, amely egyaránt irányulhat az egyénre és a társadalomra. Másrészt a média reménységként is megjelenik identitást hordozó- és közvetítő felületként, amely kiemelkedően fontos integrációs szerepet tölt be.⁷

A médiának a politikában, illetve annak formálásában betöltött szerepéről megoszlik a kutatók véleménye. Ez alapján négy modellt különböztethetünk meg.

Az első modell, az úgynevezett *agenda-setting theory*. Ez az elmélet arra mutat rá, hogy a médiának meg van az a képessége, hogy a társadalom azon rétegeinek a problémáit, akiknek kevés lehetőségük van az érdekérvényesítésre, becsatornázza a köztudatba. Így a nyilvánosság értesülhet a problémákról és megértheti azokat, sőt talán megoldást is találhat rájuk. Az elmélettel foglalkozó kutatások két alapfeltevést fogalmaztak meg az *agenda-*

⁴NAGY Ákos – PAVLUSKA Valéria: i.m. 11. o.

⁵LULE, Jack: *Understanding Media and Culture*, a felhasznált fejezet címe: *Media influence on Laws and Government*, In: <https://open.lib.umn.edu/mediaandculture/chapter/15-7-media-influence-on-laws-and-government/> 2. o.

⁶NAGY Ákos – PAVLUSKA Valéria: *Szakirodalmi összefoglaló a közbeszéd – nyilvánosság – média – közösségi kommunikáció témákról*. Pécs, 2013, Pécsi Tudományegyetem 15. o.

⁷NAGY Ákos – PAVLUSKA Valéria: i.m. 15. o.

setting theory-val kapcsolatban. Az egyik, hogy a média sosem a valóságot mutatja be, hanem megszűri és alakítja azt. A másik, hogy a média azzal, hogy bizonyos témákat kiemel, befolyásolja a nyilvánosságot, hiszen a kiemelt kérdéseket a média-fogyasztó közönség fontosabbnak tartja, mint más kérdéseket. Ezzel a média meghatározhatja, hogy mivel foglalkozzon a nyilvánosság, így az nem a tényleges eseményre reagál, hanem arra a képre, amely az egyének emlékezetében megmaradt.⁸

A második elmélet, a *positive feedback loop* elmélete az *agenda-setting theory* evolválásaként is értelmezhető. Az elmélet szerint ugyanis a média által kiemelt problémák a nyilvánosság számára is jelentős problémának tűnnek, ezáltal pedig a politikai döntéshozóknak is kényszerűen foglalkozniuk kell az adott kérdéssel. Ebből következik, hogy a média által kiemelt és fontosnak mutatott kérdéseket különböző politikai erők előszeretettel építik be a saját kommunikációjukba is.⁹

A harmadik elmélet Siebert, Peterson és Schramm *libertarian theory*-ja, amely szerint a média, illetve a sajtó feladata az, hogy védje a polgárok szabadságát és jogait, valamint az, hogy információval lássa el a társadalmat, amelynek eredményeként a polgárok képesek lehetnek demokratikus jogaikat gyakorolni. A *libertarian theory* szerint a legideálisabb, ha egy olyan médiaközeg jön létre, ahol a médiumok teljes mértékben magánszemélyek kezében vannak, függetlenek mindenfajta politikai befolyástól, ugyanis így képesek megfelelő információval ellátni a nyilvánosságot és kritizálni a közpolitikát, és így képes a média betölteni a közhatalom birtokosaival szembeni „örkutya” szerepét. Az elmélet képviselői ebben a formában látják megvalósulni azt az elvet, hogy a szabad megnyilvánulás joga nem az állam vagy akár a kormány előjoga, hanem mindenkit szabadon megillet.¹⁰

Az utolsó elmélet, amit szeretnék megemlíteni, a Robert Entman által leírt *framing theory*. Az elmélet szerint a „keretet” az adja, hogy a média kiválasztja a valóság egyes elemeit, hogy azok láthatóvá váljanak, így mozdítva előre az adott probléma meghatározását, értelmezését és értékelését. Ezen kívül a média lehetőséget kínálhat az adott probléma kezelésére is.¹¹

⁸RAMIREZ, Nestor Godofredo B. – ZANORIA, Marjurielourince E. – OBIEREZ, Andre Mikhail F: *Cebu Caol Mine Tragedies: Print Media Effects on Policy Legislation* In: <https://rmrj.usjr.edu.ph/rmrj/index.php/RMRJ/article/view/90/101> 84. o.

⁹RAMIREZ, Nestor Godofredo B. – ZANORIA, Marjurielourince E. – OBIEREZ, Andre Mikhail F: i.m. 84. o.

¹⁰RAMIREZ, Nestor Godofredo B. – ZANORIA, Marjurielourince E. – OBIEREZ, Andre Mikhail F: i.m. 85. o.

¹¹RAMIREZ, Nestor Godofredo B. – ZANORIA, Marjurielourince E. – OBIEREZ, Andre Mikhail F: i.m. 85. o.

A különböző elméletek alapján az kijelenthető, hogy a közvélemény mindig a médiára támaszkodik, különösen akkor, ha az embereknek nem áll rendelkezésére elegendő tudás egy adott témáról. Ilyen esetekben a közvélemény számára eljutatott információk minősége kizárólag az újságírók személyes preferenciáin múlik, ugyanis ők döntenek arról, hogy melyik anyag érdemes a leadásra és melyik nem. Ezt a döntést pedig nagyban befolyásolják az adott újságíró, szerkesztő saját érdeklődési köre, elvárásai. Az mindenesetre leszögezhető, hogy a megfelelő módon feltárt és bemutatott esetek, illetve előtérbe került problémák tekintetében a média – a közvéleménnyel a háta mögött – képesek lehetnek egy adott kérdésben érdemben befolyásolni a politikai döntéshozókat, illetve az adott terület szabályozását is.¹²

A média hatásának egyik fő mozgatórugója – illetve Bourdieu szerint az újságírásé – az a tény, hogy a média alávetett bizonyos piaci mechanizmusoknak, amelyek alól képtelen kivonni magát. Ezek a mechanizmusok közvetlenül a média szereplőinek magatartását befolyásolják, a média szereplői által közvetetten pedig a kulturális, irodalmi, igazságszolgáltatási, művészi és tudományos szereplőkét. A média befolyásolási potenciálja egyrészt a piac által meghatározott struktúrából, illetve a közönség által meghatározott struktúrából fakad.¹³ A dolgozat témájának behatóroltsága miatt azonban a következőkben a média – újságírás – jogalkotási folyamatokra gyakorolt hatást fogom bemutatni.

Az újságírás elterjedésével, és az újságfogyasztás általánossá válásával kialakult egy bizonyos fajta kettősség, amely legitimációt adott egy témának. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a médiában való megjelenés önmagában jelezhet értéket, adhat elismerést – vagyis legitim az, ami a médiában megjelenik. Másrészt jelentheti a szélesebb közönség általi elismerést, amelyet az értékesített példányszám, az olvasók, hallgatók, nézők száma - Bourdieu gondolatmenetét a mai médiaviszonyokra átültetve - a kattintás jelez, vagyis legitim az, amire sokan kíváncsiak. Fontos kiemelni, hogy ez a két befolyásoló tényező egymásra is komoly hatással van, egymást erősítik. Ez a kölcsönhatás azt eredményezi, hogy a média különböző szereplőit kitetté teszi a piac hatásainak, hiszen a nézettségi, illetve olvasottsági adatok folyamatosan ítéletet mondanak fölöttük. Így minél kitettebb egy orgánus a piac hatásainak,

¹²RAMIREZ, Nestor Godofredo B. – ZANORIA, Marjorie Lourince E. – OBIEREZ, Andre Mikhail F: *Cebu Caol Mine Tragedies: Print Media Effects on Policy Legislation* In: <https://rmrj.usjr.edu.ph/rmrj/index.php/RMRJ/article/view/90/101> 85. o.

¹³BOURDIEU, Pierre: *Az újságírás hatalma*, Média-Nyilvánosság-Közvélemény, szerkesztette: Angelusz Róbert, Tardos Róbert, Terestyéni Tamás, Pécs, 2011 In: https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12876/01_Media-nyilvanossag-kozvelemen.pdf?sequence=1&isAllowed=y 105. o.

annál inkább törekszik az olvasók, nézők igényeit kiszolgálni, az adott orgánumnál dolgozó szerzők annál inkább próbálnak egyszerűbben és figyelemfelkeltőbben fogalmazni.¹⁴

Ez a fajta néző-, illetve hallgatóközpontú, vagyis tulajdonképpen piacorientált gondolkodás Bourdieu szerint könnyen eredményezheti „*az elsőbbségért, a legeslegfrissebb hírekért (a szenzációért) folytatott versengés formáját*” (Bourdieu, 2011, 108.). Ez a versengés pedig a folyamatos megújulást és a lehető leggyorsabb teljesítményt elérni képes újságírói magatartást jutalmazza. Az időbeliség, ami a fent megfogalmazott jelenséggel jár, egy adott információt az aktualitása alapján ítél meg.¹⁵

A média szféráján belül megfigyelhető egy további kiemelendő jelenség, amelynek lényege, hogy a piaci versenyhelyzet miatt a média különböző szereplői folyamatosan figyelik a versenytársak munkáját is. A különböző szereplők megpróbálják megakadályozni a másik sikerét, miközben megpróbálják lemásolni annak hatásosnak vélt módszereit. Ennek a magatartásnak egyik jellemzője, hogy a különböző orgánumok egymás hatására kötelezőnek érznek átvenni bizonyos műfajokat, formátumokat és különösképpen bizonyos témákat. A verseny generálta módszerek ezáltal könnyen egységesíthetők és egyhangúvá tehetik a választékot, ezáltal pedig a közvéleményhez eljuttatott információk is az egymástól átvett témákra korlátozódhatnak.¹⁶

Ezen a ponton érdemes áttérni arra a hatásra, amelyet a média a jogalkotásra gyakorol. A média fent bemutatott strukturális felépítése eredményezi ugyanis azt a torzító hatást, amely következtében a közvélemény például hajlamos elfogadni a szigorúbb büntetőjogi jogszabályok szükségességét, sőt ezekre hivatkozva el is várhatja azokat.

Bourdieu szerint az újságírás (média) fent leírt működése folyamatosan veszélyezteti a kultúra, az irodalom és a tudomány autonómiáját is, hiszen a kiadók, és a szerkesztők a nagyobb olvasottság vagy nézettség érdekében az egyszerűbb, könnyebben eladható, viszont kevésbé igényes termékek megjelenését támogatják. Ez a folyamat nem kerüli el a politikát sem, habár látszólag ellentétes annak értékeivel. A média és a politikai szereplők látszólag folyamatos versenyben vannak egymással, annak ellenére, hogy a média fontos elemét képezi a politikának. Mindkét mező szereplőire jellemző, hogy tevékenységük nagymértékben kitett

¹⁴BOURDIEU, Pierre: *Az újságírás hatalma*, Média-Nyilvánosság-Közvélemény, szerkesztette: Angelusz Róbert, Tardos Róbert, Terestyéni Tamás, Pécs, 2011 In: https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12876/01_Media-nyilvanossag-kozvelemenyn.pdf?sequence=1&isAllowed=y 106. o.

¹⁵BOURDIEU, Pierre: i.m. 108. o.

¹⁶BOURDIEU, Pierre: i.m. 108. o.

a piac mechanizmusainak, valamint a közvélemény kénye-kedvének.¹⁷ Bourdieu a következőképpen fogalmazza meg, hogy a fokozott kitettség miatt a média – illetve az ő megfogalmazásában az újságírás – milyen hatást gyakorol a politikai döntéshozatalra: „[e]bből az következik, hogy az újságírási mező hatalma felerősíti a politikai mezőben részt vevő ágensek hajlamát arra, hogy alá vessék magukat a tömegek elvárásainak és követeléseinek, ezek pedig gyakran indulati jellegűek és átgondolatlanok, és sokszor a sajtó általi tálatásuk teszi őket mozgósító követelésekké.” (Bourdieu, 2011, 112.)

Mindezeket összevetve kijelenthető, hogy a média egyre növekvő befolyása, illetve az, hogy a média szereplői nagymértékben kitettek a piaci folyamatoknak és a közvéleménynek, nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a politika egyre inkább elveszíti autonómiáját. Ezzel pedig a politikusok is egyre nagyobb mértékben veszítik el azon lehetőségüket, hogy szakértői kompetenciájukat domborítsák ki, vagy a közösség értékeit és érdekeit tudják képviselni.¹⁸

Végül ki szeretném emelni Bourdieu-nek a jogászokra, illetve magára az igazságszolgáltatásra tett észrevételeit. Ezek szerint a jogásztársadalom még próbálja fenntartani azt a látszatot, hogy függetleníteni tudja magát a média hatásától, és ehelyett egy elvontabb igazságnak engedelmeskedik, amely viszonylagos függetlenséggel jár.¹⁹ Bourdieu a következőképpen fogalmazta meg a jogászság, vagyis az „igazságszolgáltatási mező” szerinte valós helyzetét: „[a]z igazságszolgáltatási mező nem az, aminek hiszi magát, nem valami teljesen mentes világ a politikai vagy gazdasági szükségszerűségekkel kötött kompromisszumoktól. De az a tény, hogy képes ilyenként elfogadtatni magát, nagyon is valós társadalmi következményekkel jár, mindenekelőtt azokra nézve, akiknek szakmájuk, hogy igazságot szolgáltatassanak.” (Bourdieu, 2011, 113.)

2. A média és a büntetőpolitika viszonya

Dolgozatomnak ebben a részében a médiának a büntetőpolitikára gyakorolt hatását kívánom bemutatni. A különböző jogágak közül azért pont a büntetőjogot emeltem ki, mert a közvéleményt talán ez foglalkoztatja leginkább, ugyanis, ahogy lentebb kifejtem, a közvélemény érdeklődését – különböző jogági politikák közül - leginkább a büntetőpolitikával lehet felkelteni. Ezen belül is a büntetőpopulizmus jelenségét szeretném

¹⁷BOURDIEU, Pierre: *Az újságírás hatalma*, Média-Nyilvánosság-Közvélemény, szerkesztette: Angelusz Róbert, Tardos Róbert, Terestyéni Tamás, Pécs, 2011 In: https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12876/01_Media-nyilvanossag-kozvelemen.pdf?sequence=1&isAllowed=y 112. o.

¹⁸BOURDIEU, Pierre: i.m. 112. o.

¹⁹BOURDIEU, Pierre: i.m. 113. o.

külön kiemelni, mert a média, illetve a közvélemény hatása a jogalkotásra véleményem szerint leginkább ebben a jelenségben érhető tetten.

2.1. A büntetőpolitika

Mielőtt bemutatnám a média lehetőségeit a büntetőpolitika befolyásolására, szeretném tisztázni, hogy jelen dolgozatomban mit értek büntetőpolitika alatt, illetve fontosnak tartom, hogy elhatároljam a büntetőpolitikát a kriminálpolitikától.

A kriminálpolitika kezdetben csupán a büntető igazságszolgáltatáson belül megjelenő válaszokat és stratégiákat összefoglaló fogalomként jelent meg, ezáltal két rész került megkülönböztetésre, a jogalkotás (törvényhozás) és a jogalkalmazás – a büntetés-végrehajtás csak utóbbin belül kapott szerepet.²⁰

Az 1990-es években a fogalom elkezdett bővülni és átalakulni, ugyanis megjelent „[a] bűnmegelőzés, a bűnmegelőzési politika és, mint a rendszer új eleme, kezdetben bekebelezte magát a kriminálpolitikát is.” (Pallagi, 2014, 25.) Ebből következett, hogy ebben az időszakban a kriminálpolitika nem a társadalompolitikák körében, hanem egy szűkebb területen belül, a bűnmegelőzési politika alkotóelemeként került meghatározásra. Ebben a relációban a kriminálpolitika, mint a már elkövetett bűncselekményekre adott válaszmetódus jelent meg. A fogalom három részre tagolódott, egyrészt a büntető jogalkotási-, másrészt a büntető igazságszolgáltatási-, harmadrész a büntetés végrehajtási politikára.²¹

A 90-es évek végére azonban Európában általánossá vált az a nézet, hogy a kriminálpolitika a társadalomtudományok közé sorolandó, amely túlterjeszkedik a büntető igazságszolgáltatáson. Így a fogalom részévé vált a bűnmegelőzés, az áldozatsegítés és a társadalomba való reintegráció lehetőségeivel foglalkozó stratégiák is.²²

Hazánkat ez a folyamat a kétezres évek elején érte el, egész pontosan 2003-ban a parlament által elfogadott „Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiája” című javaslattal. A határozat társadalompolitikaként értelmezte a bűnmegelőzést, a kriminálpolitikát azonban nem ennek rendelte alá. A bűnmegelőzés témakörében egy olyan stratégiát vázolt fel, amely

²⁰DR. PALLAGI Anikó: *Büntetőpolitika az új évszázad első éveiben*, Debrecen, 2014, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola In: https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/199523/PallagiAniko_ertekezes_titkositott.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²¹DR. PALLAGI Anikó: i.m. 25. o.

²²DR. PALLAGI Anikó: i.m. 26. o.

ugyan kapcsolódott a büntető igazságszolgáltatáshoz, de annak keretein túlnőve célozta meg a bűncselekmények csökkentését és a közbiztonság érzetének növelését.²³

A stratégia elfogadása nyomán átalakult a hazai kriminálpolitikához való viszony is. Eszerint a kriminálpolitika a társadalompolitika egyik ága, amely a bűnözés elleni fellépés keretei között egyaránt magában foglalja a büntető igazságszolgáltatáson belüli és az azon kívüli feladatokat is. Ebből kiindulva három fő feladat különíthető el a kriminálpolitikán belül:

- a büntető igazságszolgáltatási politika, amely a már elkövetett bűncselekményekre adott válaszokat tömöríti,
- az áldozati politikát, amely a „*bűncselekmény okozta hátrányok mérséklésével kapcsolatos feladatokat jelöli,*” (Pallagi, 2014, 28.) és
- a bűnmegelőzési politikát, amely a bűncselekmények csökkentésére irányuló stratégiákat foglalja magába.²⁴

A továbbiakban a fent vázolt struktúrában kívánom használni a fogalmakat, amely alapján a kriminálpolitika magába foglalja a büntető igazságszolgáltatási politikát, amelynek eleme a később tárgyalt büntetőpolitika.

A büntetőpolitika tehát a kriminálpolitikába tartozó büntető igazságszolgáltatás egyik eleme. A büntető igazságszolgáltatáson belül ugyanis megkülönböztethetünk büntető anyagi jogot, büntető eljárásjogot és büntetés-végrehajtási jogot. E kategóriákon belül kell megkülönböztetni a büntetőpolitikát, amely a büntető anyagi jog kérdéseivel és problémáival foglalkozik, ezekre próbál választ találni. Végülis arra a kérdésre ad választ, hogy egy adott ország adott időszakában mit tekint a társadalom – vagy éppen a politikai elit - büntetendő cselekménynek, és erre milyen büntetés kiszabását tartja helyesnek. Egyszerűen megfogalmazva: a büntetőpolitika azt mutatja meg, hogy a jogalkotó milyen magatartást rendel büntetni és miként.²⁵

A büntetőpolitika az 1980-as évek végéig pusztán szakpolitikaként funkcionált, amely a bűnözéssel és a büntető igazságszolgáltatással foglalkozott, és általában a parlamenti pártok valamilyen szintű egyetértésén, valamint elméleti és gyakorlati szakemberek közös munkáján

²³DR. PALLAGI Anikó: *Büntetőpolitika az új évszázad első éveiben*, Debrecen, 2014, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola In: https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/199523/PallagiAniko_ertekezes_titkositott.pdf?sequence=1&isAllowed=y 27.o.

²⁴DR. PALLAGI Anikó: i.m. 28. o.

²⁵DR. PALLAGI Anikó: i.m. 29. o.

nyugodott. Az 1980-as évek után azonban egyrészt átalakult a büntetőpolitika, másrészt olyan társadalmi jelenségek kezdtek kibontakozni (terrorizmus, kábítószeres elterjedése), amelyek a korábbtól eltérő válaszokat váltottak ki. A büntetőpolitika változása nyomán kitágultak a büntetőjog határai, egyre kevésbé érvényesült ennek ultima ratio jellege. Ezzel párhuzamosan lazultak a büntetőjog alkotmányos korlátai. A büntetőpolitika megalkotási folyamatában egyre inkább „a szakmai szempontok helyett a 'szavazókra-orientáló', bűnözési félelemre alapozó” (Lévay, 2020. 163.) irányok kerültek előtérbe.²⁶

2.2. A média mint befolyásoló tényező

A média büntetőjoggal, illetve büntetőpolitikával kapcsolatos viszonyával kapcsolatban fontos kiemelni, hogy a média – mivel elsősorban az olvasók érdeklődésének felkeltése a célja – általában torzítja a bűnözéssel kapcsolatos információkat. Ennek oka, hogy a gyakori, de hírértékkel kevésbé bíró ügyek általában nem kerülnek be a napi hírekbe, ellenben a kirívó, közvéleményt foglalkoztató, esetleg megbotránkoztató esetek megtöltik a médiát. Ez a jelenség komoly hatást gyakorol a közvéleményre, hiszen az állampolgárok folyamatosan az erőszakos bűncselekményekről értesülnek, ennek eredményeként könnyen juthatnak arra a téves következtetésre, hogy az erőszakos bűnözés növekvő tendenciát mutat.²⁷ Ezzel kapcsolatban fogalmazza meg Nagy Ferenc *A büntetőjogi szankciórendszer reformja. A büntetések és intézkedések az új Büntető Törvénykönyvben* című írásában a következőket: „A politikának és a médianak mihamarabb fel kéne hagynia a jogalkotás és az ítélezés szigorításáról, mint a megváltó megoldást váró közléseknek a lakosság tudatába sulykolásával, ami már hazánkban fél évszázada tart.”²⁸ (Nagy, 2001. 3.)

A média a bűnözés érzékelés szempontjából történő társadalomra gyakorolt hatását, illetve az ezzel kapcsolatos nyilvánvaló torzítást nemzetközi, főleg amerikai kutatások is megállapították. Vincent F. Sacco 1995-ös kutatásában – Doris Graber 1970-es évek végén végzett kutatására is hivatkozva – arra a megállapításra jut, hogy a média ugyan széles körben foglalkozik különböző bűnesetekkel és bűncselekményekkel, azonban ezek közül minden általa vizsgált felületen kiemelkednek az individuális riportokon keresztül bemutatott bűncselekmények. Ez a kiemelt figyelem nem csak a többi bűnözéssel kapcsolatos hír közül

²⁶ LÉVAY Miklós: *A szavazat-maximalizáló büntetőpolitikáról*; 2020, Miskolci Jogi Szemle; In: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/55642/22_levaymiklos_t%C3%B6rdelt.pdf?sequence=1 163. o.

²⁷ LÉVAY Miklós: i.m. 166. o.

²⁸ PROF. DR. NAGY Ferenc: *A büntetőjogi szankciórendszer reformja. A büntetések és intézkedések az új büntetőtörvénykönyvben*, In: Büntetőjogi Kodifikáció, 2001/2. sz.,: <https://ujbtk.hu/download/buntetojogi-kodifikacio-2001-2/> 3. o.

emelte ki az egyedi bűnesetekkel foglalkozó riportokat, hanem a lefedettségi adatok nézve meghaladta a kongresszussal és az elnökséggel kapcsolatos híreket és hasonló vagy magasabb lefedettséget produkált, mint a választással kapcsolatos hírek.²⁹

Tanulmányában Sacco kiemeli, hogy a média által felállított bűnözési térkép komoly eltéréseket mutat a valós statisztikai adatokhoz képest. A bűnözéssel foglalkozó hírek, különösen hangsúly tekintetében, alig találkoznak a tényleges bűnözési adatokkal. Ez különösen tetten érhető abban, hogy a statisztikák alapján a bűnesetek túlnyomó többsége nem erőszakos bűncselekmény, a médiában ezzel szemben ennek pontosan az ellenkezője jelenik meg. Külön probléma továbbá, hogy a média – a hírérték növelése érdekében – kifejezetten az olyan eseteket keresi, ahol valamilyen ritka tulajdonsággal rendelkeznek akár az elkövető akár az áldozat. Például mind az áldozatok mind az elkövetők esetében megállapítható tendencia, hogy a média által bemutatott kép alapján mindkét csoport jelentősen fiatalabbnak tűnik, mint ahogy a statisztikák valójában mutatják. Ehhez hozzájárul az is, hogy a média gyakran nem húzza meg a szükséges párhuzamokat a társadalmi helyzet és az elkövetővé válás között, sőt, például a kisebbségek esetében gyakran éppen az ellenkezőjét mutatja, mint ami a valóságban történik.³⁰

A fentiek oka Sacco szerint leginkább a média felépítésében keresendő. A kutatás azonban rávilágít a piaci mechanizmusokra és a média szelektálási módszerén túl egy eddig nem tárgyalt, kifejezetten bűnözés-specifikus aspektusra. A tanulmány kiemeli, hogy a bűnügyi témák vonzósága abból is fakad, hogy azok – különösen az individualizált történetek bemutatása, kiemelten az elkövető és az áldozat között fennálló viszony szempontjából – drámai értékkel bírnak. Ez a drámai érték tovább növekszik, ha akár az áldozat, akár az elkövető egy híresség, vagy az eset különösen durva jellemvonásokkal bír, vagy valamilyen atipikus elemek jelennek meg benne.³¹

A kutatás külön kiemeli, hogy a 90-es évek Amerikájában egyre inkább elkezdett átalakulni a bűncselekmények médiaelérése. Ebben az időben jelentek meg például az egyedi bűncselekményekkel foglalkozó bűnügyi rovatok a különböző csatornákon és az újságokban is. Ennek köszönhetően egyre több ilyen hírrel találkoztak a fogyasztók, a média szereplői

²⁹SACCO, Vincent F.: *Media construction of crime*; The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 1995 In:

https://www.jstor.org/stable/pdf/1048402.pdf?refreqid=excelsior%3A3666709c00d0bcff0d0b58b4a1ea1465&ab_segments=&origin= 142. o.

³⁰SACCO, Vincent F.: i.m. 152.

³¹SACCO, Vincent F.: i.m. 153.

pedig arra kényszerültek a növekvő versenyben, hogy egyre érdekesebb, különlegesebb vagy elborzasztóbb részleteket tárjanak a nyilvánosság elé. A részletek ilyen jellegű beemelésének egyik leágazása volt a 90-es években egyre népszerűbbé váló „home video” formátum, amely lehetőséget adott a bűncselekmények amatőr felvételére. Ezeket a videókat a média szintén felhasználta, így a fogyasztók első kézből találkozhattak, illetve nézhetek végig lopásokat, rablásokat, de akár öngyilkosságokat is.³²

Úgy gondolom, ezen a ponton érdemes felhívni a figyelmet a médiának a politikai pártokra gyakorolt hatására. A pártok ugyanis elsősorban a közvélemény felől érkező nyomásnak engedve karolnak fel bizonyos ügyeket, támogatottságuk maximalizálásának érdekében. Azonban a közvéleményt gyakran tévesen informálja a média bizonyos kérdésekkel kapcsolatban. Ezzel összefüggésben szeretném részletesebben bemutatni a büntetőpopulizmus fogalmát.

2.3. A büntetőpopulizmus

A büntetőpopulizmus, mint jelenség az 1980-as évek közepe óta képezi részét a nemzetközi kriminológiai irodalomnak. Sokan ennek a jelenségnek tulajdonítják a bűnözéskontroll átpolitizálódását, illetve a büntetések szigorodását. A jelenség először az Amerikai Egyesült Államokban jelent meg, majd innen terjed tovább elsőként az angolszász országokba, majd később Magyarországra is.³³

2.3.1. A büntetőpopulizmus jelentése

A büntetőpopulizmus – Tim Newburn véleménye szerint – az 1990-es években egyre inkább előtérbe kerülő bűnözéssel kapcsolatos politikára utal, ezen belül különösképpen a bűnözéskontroll egyre nagyobb mértékben történő átpolitizálódására. Ennek az átpolitizálódásnak egyik fő mozgatórugója, hogy a politikusok mindjobban engednek annak a kísértésnek, hogy „*meghajoljanak a közvélemény (vagy a közvélemény bizonyos megjelenési formái előtt), amikor kriminálpolitikai döntéseket hoznak.*” (Lévai, 2020. 165.)

³² SACCO, Vincent F.: *Media construction of crime*; The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 1995 In: https://www.jstor.org/stable/pdf/1048402.pdf?refreqid=excelsior%3A3666709c00d0bcff0d0b58b4a1ea1465&ab_segments=&origin= 145. o.

³³ GÖNCZÖL Katalin: *A „büntető populizmus”, populizmus a kriminológiában*, In: Élet és Irodalom, LVII/36. sz., <https://www.es.hu/cikk/2013-09-06/gonczol-katalin/a-8222bunteto-populizmus8221.html> 1. o.

A fenti meghatározást továbbgondolva nevezi ezt a jelenséget Borbíró Andrea „punitív populizmusnak”, amelynek lényege az érzelmekre alapozott erődemonstráció és a szavazatmaximalizálás anélkül, hogy annak következményeit és hatékonyságát figyelembe venné a jogalkotó.³⁴

Gönczöl Katalin szerint büntetőpopulizmusról akkor lehet beszélni, ha a politikai elit látványos, rövidtávú és egyszerűnek tűnő megoldást kínál - a közvélemény elvárásai mögé bújva - egy egyébként összetett társadalmi problémára, különös tekintettel a bűnözésre, illetve egyéb, ön és közveszélyes magatartási formákra. Ennek következtében a társadalmi probléma érdemi kezelése helyett a politikai elit inkább a jogszabályok indokolatlan szigorításának látszatsmegoldásával reagál a kérdésre, amelynek fő célja a szavazatmaximalizálás. A hatalom szakít a büntetőjog ultima ratio elvével, valamint eltávolodik a szükséges és arányos büntetések alkalmazásának alkotmányos elvétől is. Effektív megoldásnak állítja be a szigorúbb büntetések kiterjedt alkalmazását, a korábban szabadságvesztésre ítélt emberek büntetésük letelte utáni teljes vagy részleges jogfosztását, sőt akár a társadalomból való kirekesztést. Ennek a folyamatnak a végén könnyen előfordulhat, hogy biztonsági hatalomgyakorlás váltja fel a jóléti politikát, a kockázatkezelő büntetőpolitika pedig a jogállami kriminálpolitikát.³⁵

A fogalom David Garland szerint a közfelháborodást keltő, egyáltalán nem gyakori bűncselekményekre adott – jelentős médiafigyelem miatt – érzelmileg túltöltött válaszokat jelenti, amelyek tartós politikai folyamatot eredményeznek. Egyes kutatók szerint ezt a jelenséget úgy lehet leírni, hogy a tájékozatlan közvélemény a média segítségével gyakorol nyomást az igazságszolgáltatásra, azzal az indokkal, hogy megnövekedett a bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb büntetések igénye. A politikusok ilyenkor szavazatszerzés céljából a demokrácia vívmányaira hivatkoznak, és úgy tesznek, mintha a nép „rendet” követelne tőlük, így gyakran eltávolodnak a jogállami keretek között működő büntetőpolitikától. Érvelésük

³⁴BORBÍRÓ, Andrea: Kriminálpolitika és bűnmegelőzés a késő-modernitásban, PhD értekezés tézisei: ELTE ÁJK, 2011.; In: <https://docplayer.hu/112477349-Kriminalpolitika-es-bunmegelozes-a-keso-modernitasban.html> 18.o.

³⁵GÖNCZÖL Katalin: GÖNCZÖL Katalin: *A „büntető populizmus”, populizmus a kriminológiában*, In: Élet és Irodalom, LVII/36. sz., <https://www.es.hu/cikk/2013-09-06/gonczol-katalin/a-8222bunteto-populizmus8221.html> 1.o.

központi eleme, hogy az állampolgároknak megtört a közbiztonságba vetett bizalma, amelyet csak az adott, gyakran értelmetlen és túlzó szigorítással lehet helyre állítani.³⁶

2.3.2. A büntetőpopulizmus kialakulása és kutatása

A folyamat indulása az 1970-es évekhez, a jóléti államnak és a jóléti állam büntetőpolitikájának válságához köthető. Ebben az időszakban a bűnözés elhagyta a gettók határait és a gazdagabb társadalmi rétegek számára is érezhetővé vált a közbiztonság romlása. Ezzel együtt járt az áldozat orientált mozgalmak megerősödése, – mind a civil, mind a politikai szférában – valamint ebben az időben terjedt át a költség-haszon elemzés módszertana a kriminálpolitika területére, és megnövekedett a büntetés elrettentő erejébe vetett bizalom, amely bizalmat a neokonzervatív kriminológiai irányzatok elterjedése és megerősödése okozta. Ezek a jelenségek mind, de főleg együttesen kiváló táptalajként szolgáltak egy új, punitív büntetőpolitikának.³⁷

A büntetőpopulizmus kialakulását nagymértékben elősegítette, hogy a hetvenes években olyan mély társadalmi változások zajlottak, amelyek az aggodalom és a bizonytalanság érzetét váltották ki a társadalom tagjaiban. A toleráns viselkedést és gondolkodásmódot felváltotta a közösség biztonságát veszélyeztető ellenség képe. Az állam ezzel összefüggő ereje egyértelműen csökkenni látszott, tehát csökkent az integrációs képessége, valamint elveszett annak látszata, hogy képes fenntartani a társadalmi rendet. Ezzel együtt az államnak továbbra is rendelkezésre állt a bürokratikus ereje és a büntetés iránt való igénye. Fleck Zoltán megfogalmazásában „[a] politikai állam ahhoz elég erős, hogy megakadályozza az önbíráskodást, az erőszakmonopólium elvesztését, ahhoz viszont már nem, hogy ellenálljon a csábításnak, hogy a társadalmi rend képzetét népszerűséget hozó módon igyekezzen előállítani, pontosabban hogy az intoleráns társadalmi igényeket kielégítse.” (Fleck, 2014. 151.)³⁸

Azonban az 1970-es években elindult változások, azaz a büntetőpolitika szigorodása és a bűnözéskontroll fokozódása még nem tekinthető büntetőpopulizmusnak. Ez a két jelenség

³⁶GÖNCZÖL Katalin: GÖNCZÖL Katalin: A „büntető populizmus”, populizmus a kriminológiában, In: Élet és Irodalom, LVII/36. sz., <https://www.es.hu/cikk/2013-09-06/gonczo-katalin/a-8222bunteto-populizmus8221.html> 2.o.

³⁷GÖNCZÖL Katalin: A punitív kriminálpolitika és a büntetőpopulizmus – egymást fedő fogalmak? 2014 In: http://real.mtak.hu/108790/1/jk1411_5.pdf 541. o.

³⁸FLECK Zoltán: Civilizációs válság és büntetőpopulizmus; In: Borbíró - Inzelt - Kerecsi - Lévy - Podoletz (szerk.): A büntetőhatalom korlátainak megtartása: A büntetés mint végső eszköz In: https://www.eltereadler.hu/media/2014/05/GonczoL_READER.pdf 151. o.

csupán az 1990-es évektől kezdődően kerül egyre közelebb egymáshoz, bizonyos országok kormányzati politikájában. Az 1990-es évektől figyelhető meg ugyanis az a fajta politikai attitűd, amely fokozatosan enged a közvélemény nyomásának bizonyos kriminálpolitikai kérdésekben. A politikanak ilyen jellegű változása összeköthető az ezredforduló előtti közhangulattal, amikor egyre inkább felértékelődött a biztonság kérdése – azzal együtt is, hogy a legtöbb nyugati országban csökkent a bűnözés. Ebben az időszakban több nemzetközi szervezet és intézmény jött létre a kívülről érkező, illetve globális veszélyek megelőzésére és elhárítására. A belbiztonság megőrzése természetesen továbbra is állami feladat maradt, azonban a globális folyamatok miatt egyre jobban háttérbe szorultak a különböző szociális, egészségügyi, munkaerő piaci intézkedések, ez pedig teret engedett a közbiztonság fogalmának előre törésének. Ezt természetesen megérezte az éppen aktuálisan hatalmon lévő politikai elit is, és így kialakuló szemléletet a média is erőteljesen támogatta. A piaci mechanizmusoknak és a globális kultúrának alávetett média ugyanis folyamatosan táplálta az egyre bizonytalanabb kormányokban és az egyre frusztráltabb emberekben a biztonságihiány érzetét. Ez a folyamat vezetett végül oda, hogy a belföldön jelen lévő társadalmi problémákat a tömegek a „rendetlenséggel” azonosítják. Ennek megfelelően megerősödnek a rendpárti politikai csoportosulások, sőt ma már döntő kérdés lehet az is, hogy melyik politikai erő tud – valamennyire hitelesen – nagyobb közbiztonságot ígérni.³⁹

Ebben a részben szeretném még külön tárgyalni, hogy a büntetőpopulizmus milyen jellemzők alapján azonosítható, illetve melyek azok a demokratikus berendezkedési formák, amelyek magukban hordozzák a büntetőpopulizmus kialakulásának veszélyét. Úgy gondolom, hogy erre azért van szükség, mert ahhoz, hogy átlátható legyen a hazai helyzet, illetve levonhatók legyenek a kutatás szempontjából releváns következtetések, mindenképp meg kell jelölni azokat a fogalmi és elméleti szempontokat, amelyek alapján kategorizálni próbálom a jelenségeket.

Kiemelendő továbbá, hogy a kriminálpolitikával foglalkozó kutatók sokáig nem foglalkoztak a punitív kriminálpolitika és a büntetőpopulizmus fogalmainak, illetve jellemzőinek meghatározásával, ugyanis ezeket a fogalmakat képlékenynek tartották, míg az ezzel kapcsolatos kutatásokat és megállapításokat empirikusan megalapozatlannak. Ezt az elzárkózást kezdték feloldani azok az elméletek, amelyek különbséget tettek különböző

³⁹ GÖNCZÖL Katalin: *A punitívkriminálpolitika és a büntetőpopulizmus – egymást fedő fogalmak?* 2014 In: http://real.mtak.hu/108790/1/jk1411_5.pdf 542. o.

demokratikus berendezkedések között. Ezek a különböző demokratikus rendszerek, felépítésükből adódóan különböző viszonyt eredményeztek a kriminálpolitikához, amely új aspektust adott a büntetőpopulizmus vizsgálatához is.⁴⁰

Gönczöl Katalin kiemeli David Green felosztását, amely alapvetően két csoportra osztja azokat az államokat, ahol demokráciáról lehet beszélni. Az egyik modell a „többségi” demokráciák, a másik a „konszenzusos” demokráciák. Többségi demokrácia azokban az államokban alakul ki, ahol a politikai kultúra elsősorban a verseny szabályaira épül és ennek szabályai és keretei között működik. A választási versengés ezeken a helyeken könnyen olyan szembenállássá válhat, ahol a választók meghatározó érzelmi és indulati behatások alatt állnak, és eszerint hozzák meg politikai döntéseiket, eszerint vesznek részt a politikában és eszerint szavaznak. Ez a mentalitás pedig meghatározza a közrendhez és a közbiztonsághoz való hozzáállásukat is. Így a közrenddel és közbiztonsággal foglalkozó politikai programok is alapvetően ehhez a mentalitáshoz idomulnak, ez határozza a büntetőpolitikai klíma alakulását is. Ez a fajta berendezkedés az, amely könnyen talajt adhat a büntetőpopulizmus kialakulásának.⁴¹

A Green-féle felosztás szerinti konszenzusos demokráciát az előzővel szemben leginkább a koalíciós kormányzás jellemzi, vagy ha az nem is valósul meg, a konszenzusos demokráciákban léteznek olyan alapvető értékek, amelyek tekintetében és védelmében egyetértés van a felek között. Ezekben a politikai berendezkedésekben jellemző a kompromisszumkészség, az együttműködésre való törekvés, a szolidaritás és a szakértelem értékelése. Ezekből a tulajdonságokból fakadóan egy konszenzusos rendszerben a büntetőpopulizmus nem mint követendő irány, hanem mint egy nemkívánatos, megoldandó probléma jelenik meg.⁴²

A téma tárgyalása során releváns még a finn Lappi-Seppälähuszon öt országot felölelő kriminálpolitikai vizsgálatát, amely a demokratikus berendezkedés és a kriminálpolitika összefüggéseire fókuszál, összehasonlító empirikus kutatási módszerekre támaszkodva. A kutatás a kriminálpolitika gazdasági, kulturális és politikai integritását elemezte. A kutatás alapján Lappi-Seppälä arra a megállapításra jutott, hogy egy civilizált társadalomban a kriminálpolitikát alapvetően a társadalomra jellemző szociális adottságok befolyásolják,

⁴⁰GÖNCZÖL Katalin: *A punitív kriminálpolitika és a büntetőpopulizmus – egymást fedő fogalmak?* 2014 In: http://real.mtak.hu/108790/1/jk1411_5.pdf 542. o.

⁴¹GÖNCZÖL Katalin: i.m. 543. o.

⁴²GÖNCZÖL Katalin: i.m. 543. o.

különös tekintettel a szélső vagyoni, illetve jövedelmi különbségek nagyságára. Kiemelkedő szerepe van a különböző jóléti intézkedéseknek, valamint annak, hogy az adott ország GDP-jének mekkora hányadát költi a közoktatásra, illetve a szociális és családpolitikára. A vizsgált adatok segítségével a kutató egyértelműen alátámasztja, hogy a jóléti intézkedésekre fordított összegek növelésével csökken a börtönnépesség, ez pedig az „*egyik bizonyítéka annak, hogy a jó szociálpolitika a legjobb kriminálpolitika*”. (Gönczöl, 2014. 543.) A kiterjedt és nagyobb volumenű szociális juttatások például gyakran úgy látnak el bűnmegelőzési funkciót, hogy nem ez volt az eredeti rendeltetésük.⁴³

A finn kutató további következtetése Gönczöl szerint az, hogy a társadalmi szolidaritáson és a megosztott társadalmi felelősségen nyugvó büntetőpolitika képes lehet ellensúlyozni az érzelmileg túlfűtött, elsősorban a sértett igényeinek megfelelő szigorúbb büntetőpolitikai törekvéseket. Az osztott felelősség elmélete szerint ugyanis egy adott bűncselekmény elkövetésének esetén mérlegelni kell a társadalmi kockázatokat és azok forrását is. Ezáltal válik lehetővé, hogy a bíróság előtt megjelenjenek a bűncselekmény elkövetését okozó társadalmi okok is. Ezen okok mérlegelésével könnyebben hozhatja meg a bíróság a méltányos ítéletet. Ebben az esetben nem lehet súlyosító körülmény az elkövető szociális helyzete, tartós munkanélkülisége vagy a családjában korábban, illetve környezetében korábban elkövetett bűncselekmények - viszont ezek enyhítő körülményként sem vehetők figyelembe. A bíróság által feltárt szociális körülmények tehát nem az ítélet minősítésében kerülnek felhasználásra, hanem a különböző reintegrációs programokban, a büntetés-végrehajtási gyakorlatban és a pártfogó felügyelet intézményében. Az osztott felelősségen alapuló büntetőpolitika nem jelent tehát felmentést az elkövetőnek, ellenben kifejezi azt, hogy a társadalom egyetlen tagjáról sem kíván lemondani.⁴⁴

A büntetőpopulizmus térnyerésének egyik egyértelmű jele, hogy a társadalmon belül megváltozik a tudásformák státusza. Ez a büntetőpolitikára vonatkoztatva úgy értelmezhető, hogy egyre kevésbé a szakemberek határozzák meg a büntetésekre, illetve büntetőpolitikára vonatkozó véleményeket, diskurzusokat, hanem a közvélemény formálói képesek közvetlen hatást gyakorolni a politikai döntéshozatalra. A politikai döntéshozatalban a fókusz egyre inkább a differenciálatlan és könnyen kezelhető forrásokra helyeződik át. Ez a folyamat együtt jár azzal, hogy a különböző büntetésekkel kapcsolatos véleményeket elsősorban a

⁴³GÖNCZÖL Katalin: *A punitív kriminálpolitika és a büntetőpopulizmus – egymást fedő fogalmak?* 2014 In: http://real.mtak.hu/108790/1/jk1411_5.pdf 543. o.

⁴⁴GÖNCZÖL Katalin: i.m. 543. o.

közvélemény határozza meg a szakemberek helyett – és ebben kiemelt szerep jut a médiának, azonban fontos azt is látni, illetve szeretném még egyszer hangsúlyozni, hogy ez egyrészt nem feltétlenül eredményez büntetőpopulizmust, másrészt ezzel a folyamattal párhuzamosan zajlanak olyan társadalmi változások, amelyek megértése nélkül a büntetőpopulizmus sem érthető meg teljesen. Ha a fent leírtak bekövetkeznek, annak könnyen eredménye lehet, ahogy már korábban említettem, a társadalmi bizalom folyamatos csökkenése, a normák gyengülése, az egyre növekvő bizonytalanság, az erőszak ismételt térnyerése és az állandó félelemérzet, különösen a médiában. Ahogy talán a korábbiakból is kitűnik, a büntetőpopulizmus általában egy nagyon összetett folyamat eredménye, amely egymással párhuzamosan futó tendenciák összefonódásaként jön létre. Ennek egy további fontos eleme egy adott ország területi elhelyezkedése, erről azonban a magyarországi büntetőpopulizmust tárgyaló részben fogok részletesebben beszámolni.⁴⁵

Dolgozatom következő részében szeretnék áttérni a büntetőpopulizmus és a közvélemény viszonyára, hiszen a fentiekből is látszik, hogy a kettő között szoros és közvetlen összefüggés lehet, a közvélemény tájékozottságától és igényeitől, vagyis „minőségétől” függően. Az első részben kifejtettek alapján úgy gondolom, hogy a média szereplőinek kiemelt szerepe lehet a közvélemény informáltságának alakításában, illetve a közvélemény hangulatának, veszélyérzetének befolyásolásában.

2.3.3. Hogyan táplálja a büntetőpopulizmust a közvélemény?

A közvélemény büntetésekről, bűncselekményekről és bűnelkövetőkről alkotott véleménye gyakran egyáltalán nem követi a bűnözés alakulását, illetve a veszélyeztetés tényleges mértékét. Ez alól a trend alól nem képeznek kivételt a komoly demokratikus hagyományokkal rendelkező országok sem. Statisztikailag kimutatható, hogy a bűnözés mértéke 1960-1980 között jelentős mértékben nőtt, majd a 90-es évektől kezdve az elkövetések száma stagnált vagy éppen jelentősen csökkent a vizsgált országokban. Ehhez képest a büntetőpopulizmus pont a stagnálás és a csökkenés időszakában jelent meg, először az USA-ban, majd később az angolszász országokban, végül pedig az európai democráciákban.⁴⁶

⁴⁵ GÖNCZÖL Katalin: *A punitív kriminálpolitika és a büntetőpopulizmus – egymást fedő fogalmak?* 2014 In: http://real.mtak.hu/108790/1/jk1411_5.pdf 543. o.

⁴⁶ GÖNCZÖL Katalin: GÖNCZÖL Katalin: *A „büntető populizmus”, populizmus a kriminológiában*, In: Élet és Irodalom, LVII/36. sz., <https://www.es.hu/cikk/2013-09-06/gonczol-katalin/a-8222bunteto-populizmus8221.html> 1. o.

Felmerülhet a kérdés, hogy mi váltotta ki ezt a fajta félelmet olyan országokban, ahol a bűnözés egyébként leszállóágban volt. A választ valószínűleg az emberek biztonságérzetének növekvő hiányát – ami fakadhatott például a hosszú távú, biztonságot adó munkaviszonyok megszűnéséből vagy éppen a hagyományos rend szerinti életmód átalakulásából – kihasználó és felhasználó politikai elit működésében kell keresni, amely elit növelte az emberek félelmét, és felhasználta a médiát a közvélemény félretájékoztatására. A társadalmi változásokból fakadó frusztráció és bizonytalanság fogékonyabbá tette a közvéleményt a leegyszerűsítő értelmezésekre és a problémák gyorsnak, hatékonyak és egyszerűnek ígérkező megoldásaira. Ezt persze ellensúlyozhatná egy kiterjedt, szakmailag megalapozott tájékoztatás, ez azonban rendszerint elmaradt, aminek következtében a közvéleményt könnyen a büntetőpopulizmus felé lehetett fordítani.⁴⁷

Hasonló megállapításra jutottak Boda, Szabó és társaik kutatásuk során, akik hangsúlyozzák, hogy a médiában hatalmas lehetőség rejlik a közvélemény bűnözésről, bűnüldözésről, igazságszolgáltatásról és rendőrségről alkotott véleményének formálásában. A bűnözés hamis, illetve eltorzított bemutatásával a média könnyen megrendítheti az emberek bűnüldözésbe vetett bizalmát.⁴⁸ Azonban fontos azt is látni, hogy a média önmagában még egyáltalán nem biztos, hogy elegendő hatással bír ahhoz, hogy egy adott államban kialakuljon és elterjedjen a büntetőpopulizmus. Nagy szerep juthat a médián kívül különböző szakértőknek, politikai aktoroknak, sőt civil mozgalmaknak, szerveződéseknek is, akik egy meglévő társadalmi problémára hívják fel a figyelmet, azonban hibás választ szorgalmaznak, illetve juttatnak el az emberekhez.⁴⁹ Így egyáltalán nem biztos, hogy igaz az a megállapítás, hogy a média, illetve a később említésre kerülő, általában jobboldali populista politikai erők hozzák létre a büntetőpopulizmust, azonban ők teremthetik meg azt a nyelvezetet, illetve szolgálhatnak a büntetőpopulizmus megoldásai mellett kiálló érvekkel, amelyek aztán komoly hatást tehetnek a nyilvánosság és a közbeszéd ezzel foglalkozó részére. Ennek nyomán a szélesebb közvélemény és nem utolsósorban a szavazók könnyen juthatnak arra a

⁴⁷GÖNCZÖL Katalin: GÖNCZÖL Katalin: : *A „büntető populizmus”, populizmus a kriminológiában*, In: Élet és Irodalom, LVII/36. sz., <https://www.es.hu/cikk/2013-09-06/gonczol-katalin/a-8222bunteto-populizmus8221.html> 2. o.

⁴⁸BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: Politically Driven – Mapping political and mediadiscourses of penalpopulism – The hungarian case In: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0888325414557026> 2. o.

⁴⁹BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: i.m. 2. o.

téves következtetésre, hogy az elrettentés a legjobb módszer a bűnözés visszaszorítása érdekében.⁵⁰

Az elrettentés, mint a bűnözésre adott válasz népszerűségének az is oka lehet, hogy „*jól alkalmazkodik a közvélemény által is támogatott politikai racionalitáshoz*”. (Gönczöl, 2014. 541.) Az elrettentés ugyanis a legegyszerűbben megérthető, emiatt a politika által a legkönnyebben tematizálható okozati viszonyt vázolja fel a bűnözés, illetve a bűnözés megelőzésével kapcsolatban. Továbbá az elrettentés józanésszel beláthatónak tűnik, amely a büntetés szigorúságával kapcsolja össze egy bűncselekmény következményeit. Ez a társadalomban könnyen vezethet a „szigorúbb bűncselekmény – kevesebb bűnözés” egyenlethez. Fontos látni, hogy a politikai aktoroknak a módszer hatékonysága valójában teljesen érdektelen is lehet, így könnyen előfordulhat, hogy a lakosság nyomására akkor is a szigorítás eszközéhez nyúlnak, ha egyébként egyáltalán nem ettől a megoldástól várja a bűnözés csökkenését.⁵¹

Fontos megemlíteni azt az álláspontot is, miszerint a közvéleményre alapozott büntetőpopulizmus és a szigorúbb büntetőpolitika között csak bizonyos feltételek fennállása esetén van közvetlen összefüggés. Ugyanis egy jogállamban képzetesebb és tájékozottabb közvélemény esetén, illetve ennek igényeire alapozva, a politika előállhat korszerű, innovatív és szakmailag megfelelő büntetőpolitikai válaszokkal. Így tehát a büntetőpopulizmus által kiváltott és a tájékozott közvéleménnyel folytatott párbeszéd következménye is lehet szigorúbb büntetőpolitika.⁵²

2.3.4. A büntetőpopulizmus és a demokrácia deficit

Ahogy azt az előző részben is írtam, a büntetőpopulizmus térnyerésének egyik fő okának az tekinthető, hogy a globális társadalom szerkezete és a politikai elit is jelentősen átalakult az elmúlt évtizedekben. A társadalom kevésbé képzett részének jelentősen csökkent mind a politikai aktivitása, mind az érdekérvényesítő képessége. A társadalomban egyre inkább nő a különbség a magasan és az alacsonyan képzett rétegek között. Néhány országban - ezt a különbséget kihasználva - a különböző politikai erők gyakran a „kisemberekre” hivatkozva építik fel politikai kampányukat. Ennek elemét képezik a közbiztonság megteremtéséről és a büntetőpolitika átalakításáról szóló tervek, amelyek általában szigorúbb

⁵⁰BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: i.m. 2. o.

⁵¹GÖNCZÖL Katalin: *A punitív kriminálpolitika és a büntetőpopulizmus – egymást fedő fogalmak?* 2014 In: http://real.mtak.hu/108790/1/jk1411_5.pdf 541. o.

⁵²GÖNCZÖL Katalin: i.m. 542. o.

intézkedéseket ígérnek. A pártoknak ezt a döntését az indokolja, hogy a társadalom szegényebb rétegeihez tartozó emberek általában fogékonyabbak a keményebbnek mutatott büntetőpolitikára. Ez feltehetően azért alakult így, mert ezek az emberek sokkal kitettebbek a bűnözésnek, mint a társadalom tehetősebb csoportjai, akik képesek maguknak biztonságos környezetet kialakítani.⁵³

Ehhez a jelenséghez szorosan hozzátartozik a büntetőjog és a jogállamiság kapcsolatának megváltozása is, azaz a „*jogállami büntetőjog eróziója*” (Gönczöl, 2014. 541.). A fent is említett globális változások olyan feladatok elé állítják a jogrendet és a büntetőjogi jogállamiságot, amely könnyen veszélybe sodorhatja annak alapértékeit is. Több kriminológus egybehangzó véleménye alapján a következőképpen fogalmazza meg Gönczöl Katalin az Amerikában lezajlott változásokat: „*[az] elmúlt közel fél évszázad amerikai kriminálpolitikai irányzatai a jogállami bűnözéskontroll eróziójának markáns bizonyítékai.*” (Gönczöl, 2014. 541.) Azonban a law and order törékeny viszonya az egész fejlett nyugati világban megbilleni látszik. Azok a globális jelenségek, amelyekkel a nyugati társadalmak szembenézni kényszerülnek, egyre nagyobb mértékben ingathatják meg a büntetőjog jogállami alapelveit, amelynek eredményeképp könnyen a biztonsági állam és az ehhez tartozó biztonsági büntetőjog válthatja fel a jogállamiságot.⁵⁴

A jogállamban az állam büntetőhatalmának alkotmányos korlátai vannak, hiszen az állam közhatalma is korlátok közé szorul. Ennek a büntetőjog szempontjából kiemelt jelentősége van, hiszen az állami büntetőjog megalkotása és végrehajtása súlyos beavatkozást jelent az állampolgárok szabadságába. Ezért az az alapvető demokratikus követelés, hogy a büntetőjogban mindenképpen érvényesüljön a szükségesség és az arányosság elve, amely azonos módon érvényes a büntetendő cselekmények megjelölésére, valamint az alkalmazható büntetésekre és jogkövetkezményekre is. Összességében tehát a jogállami keretek között működő büntetőjognak egy időben feladata az állampolgárok biztonságának védelme és a bűnözéssel szembeni hatékony fellépés, emellett egyszerre kell humánusnak lennie és a büntetés szempontjából hatékonynak.⁵⁵

A fent le írt törékeny viszony megbomlása eredményezte azt, hogy az utóbbi időben megváltozott, vagy legalábbis megváltozni látszik az állam és az állampolgár viszonya,

⁵³GÖNCZÖL Katalin: *A punitív kriminálpolitika és a büntetőpopulizmus – egymást fedő fogalmak?* 2014 In: http://real.mtak.hu/108790/1/jk1411_5.pdf 541. o.

⁵⁴GÖNCZÖL Katalin: i.m. 541. o.

⁵⁵GÖNCZÖL Katalin: i.m. 542. o.

leginkább a rendpártiság előretörésével, illetve az ehhez tartozó társadalmi igény megerősödésével. Ezeknek az új trendeknek a nyomán alakult ki az új punitivitás, amelyben – ellentétben a liberális alapokon nyugvó büntetőjoggal – a szigorú büntetését töltő állampolgárnak demonstrálnia kell, hogy visszaengedhető a társadalmi és a politikai életbe egyaránt. Ez a fajta szemlélet, illetve az új punitivitás számottevő eltérést jelent a klasszikus büntetőjogi normáktól, valamint jelentősen megváltoztatja az állam és a büntetés alanyainak egymáshoz való viszonyát.⁵⁶

Ugyan nem feltétlenül tartozik a szakdolgozatom témaköréhez, mégis ebben a részben szeretnék pár szót ejteni arról is, hogy milyen gyakorlati hátrányokkal jár, ha egy állam vezető politikusai kilépnek a retorikai fordulatok keretei közül és ténylegesen megpróbálják véghezvinni a megígért szigorításokat.

A büntetőpopulizmus több rendszerszintű problémát is okoz, amelyek racionális intézkedésekkel elkerülhetőek lennének. A büntetőpopulizmus ugyanis egyszerre hatástalan és költséges. Hatástalan, hiszen a bűnözési magatartást csupán elhanyagolható mértékben befolyásolja a büntetés súlyossága, és költséges, hiszen egyre nagyobb anyagi terhet jelent például a fogvatartottak számának növekedése. A büntetések szigorítása az eredménytelenség és a költségek növekedése mellett gyakran méltánytalan ítéletekhez, míg a szigorúbb büntetési tételek emberi jogok megsértéséhez is vezethetnek, itt gondolhatunk például a túlsúlyosság miatt indított perekre, amelyek a média révén „börtön-perek” néven jutottak el a nyilvánossághoz.⁵⁷

2.3.5. A büntetőpopulizmus Magyarországon

Mielőtt konkrétan rátérnék a magyarországi büntetőpopulizmus megjelenésére, szeretnék bizonyos fajta kontextust adni a jelenségnek azzal, hogy általánosságban beszélek az ország posztkommunista jellegének kérdéséről, hiszen ez alapvetően befolyásolja a társadalom demokratikus intézményekhez való hozzáállását. Fontos látni azt, hogy a totalitárius rendszer ebben a régióban állandósult, így a volt Szovjetunió érdekszférájába tartozó országoknak, így Magyarországnak is szembe kell néznie azzal a problémával, hogy a társadalomnak nincsenek tényleges, önálló demokratikus hagyományai, ezáltal a viszonya is

⁵⁶GÖNCZÖL Katalin: *A punitív kriminálpolitika és a büntetőpopulizmus – egymást fedő fogalmak?* 2014 In: http://real.mtak.hu/108790/1/jk1411_5.pdf 543. o.

⁵⁷BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: Politically Driven – Mapping political and mediadiscourses of penalpopulism – The hungarian case In: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0888325414557026v> 9. o.

ellentmondásos a rendszerváltáskor bevezetett új rendszerhez. A diktatúra alatt kialakult bizalomhiány, a normazavar és a paternalizmus mind nehezítik egy demokratikus értékrend kialakulását, illetve megfelelő működését. Azonban ezek a társadalmi folyamatok nem indokolják elégségesen a büntetőpopulizmus kialakulását, hanem, ahogy a média hatásának bemutatásakor kifejttem, a politikusoknak is hatalmas szerepe van a folyamat gerjesztésében és az állandó félelemkeltésben, bizonyos kutatások szerint nagyobb, mint magának a sajtónak. A különböző – általában a politikai jobboldalról érkező, gyakran radikalizálódott – politikusok a saját retorikájuk központi elemévé tették a büntető intézmények gyengeségét, a társadalmi értékek meggyengülését. Sajátos eredménye ennek a retorikának, hogy Magyarországon a hatalmon lévő, kormányzó párt, és azok politikusai saját maguk érvelnek a büntetőpopulizmus érvrendszerével, ezzel fokozzák az intézmények iránti bizalmatlanságot, ami egyébként is jellemző volt a magyar társadalomra.⁵⁸

A régióra jellemző további sajátosság szorosan összefügg a fent tárgyalt radikalizálódó politikával. Míg nyugaton általában a radikális jobboldali erőket és a bulvármédiát teszik főként felelőssé a büntetőpopulizmus térnyerése miatt, addig Kelet-Európában alapvetően a jobbközép pártok radikalizációja ment vagy megy végbe. Ezáltal Kelet-Európában és így Magyarországon is, a büntetőpopulizmus jelenségét alapvetően a mainstream jobboldali pártok politikája alapján is vizsgálni kell.⁵⁹ További Kelet-európai jellemző, hogy a tömegmédia számottevő befolyást gyakorol a bűnözési attitűdök megjelenésére a nyilvánosságban. Ez pedig azzal, hogy az erőszakos bűncselekmények jelenlétét tolja előtérbe és hangsúlyozza – akár explicit, akár implicit módon – a súlyos büntetések szükségességét és igazságosságát, befolyásolja a politikában megjelenő büntető intézkedésekkel kapcsolatos álláspontokat, nem pusztán retorikai szinten.⁶⁰

A magyar társadalomkutatók a rendszerváltást követően viszonylag hamar felismerték a büntetőpopulizmus veszélyét, hiszen a rendszerváltás után rövid idő alatt alakult át gyökeresen mind a gazdaság, mind a társadalom felépítése, ami nem feltétlenül jelentett

⁵⁸FLECK Zoltán: *Civilizációs válság és büntetőpopulizmus*; In: Borbíró - Inzelt - Kerecsi - Lévay – Podoletz (szerk.): *A büntetőhatalom korlátainak megtartása: A büntetés mint végső eszköz* In: https://www.eltereadler.hu/media/2014/05/Gonczol_READER.pdf 151. o.

⁵⁹BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: *Politically Driven – Mapping political and mediadiscourses of penal populism – The hungarian case* In: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0888325414557026> 11. o.

⁶⁰BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: i.m. 12. o.

tényleges pozitív változást a társadalom jelentős részében. Ezzel a tapasztalattal a hátuk mögött a közép-európai országokra általában jellemző bizonyos fokú rendpártiság.⁶¹

A 2010-es választásokig viszonylagos konszenzus uralkodott a politikai pártok között a büntetőpolitika tekintetében. Formálásában elméleti és gyakorlati szaktekintélyek vettek részt, akik szakpolitikaként tekintettek rá. A később $\frac{2}{3}$ -os győzelmet elérő Fidesz-KDNP pártszövetség már a választás előtti kampányban is kiemelten kezelte a közbiztonság kérdését, különös tekintettel a választás második fordulójára, ahol már csak a győzelem mértéke volt a kérdés. Ebben az időszakban ígérte meg Orbán Viktor egy rádióinterjújában, hogy a pártja hatalomra kerülése után „[k]ét nap alatt” (Lévay, 2020. 167.) teszik biztonságossá az ország olyan pontjait, amelyek „*ma még reménytelennek tűnnek.*” (Lévay, 2020. 167.)⁶²

Az Orbán-rendszer a hatalomátvétele után valóban kiemelt helyen kezelte a közbiztonság kérdését. A 2010. május 22-én az Országgyűlés elé terjesztett Nemzeti Együttműködés Programja kormányprogram külön részben, az “Itt az idő, hogy újra rend legyen az országban!” című fejezetben foglalkozik a kérdéssel. A választási győzelem után Orbán Viktor kiemelt problémaként említette, hogy az őt megelőző kormányzatok idején az emberek úgy gondolhatták, hogy a törvények nem az ő, hanem a bűnözők oldalán állnak, ezért az új kormány szigorítani fogja a büntető törvénykönyvet és bevezetik a „három csapás” intézményét, hogy visszatartó erőként szolgáljon. A fent leírtakból következően a büntetőpolitika elvesztette a pártokon átívelő konszenzusos jellegét, illetve jelentősen meggyengültek a szakpolitikai vonásai is.⁶³

A 2010-ben kétharmaddal hatalomra jutó, jelenleg is regnáló kormányzópárt a közvélemény nyomására hivatkozva egyre inkább a büntetőpopulizmus felé fordult, amely mára a hatalom megtartásának egyik eszköze. A 2010-es évek elején, az új Büntető Törvénykönyv megalkotásánál több olyan rendelkezés is kodifikálásra került, amelynek közvetlen indokaként hivatkoztak a közvélemény nyomására. Ilyen volt például bizonyos bűncselekmények esetében a büntethetőségi korhatár 12 évre történő leszállítása. Ezzel tulajdonképpen megszűnt az addig példaértékűen működő, nagy hagyományokkal

⁶¹LÉVAY Miklós: *A szavazat-maximalizáló büntetőpolitikáról*; 2020, Miskolci Jogi Szemle; In: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/55642/22_levaymiklos_t%C3%B6rdelt.pdf?sequence=1 168. o.

⁶²LÉVAY Miklós: *A szavazat-maximalizáló büntetőpolitikáról*; 2020, Miskolci Jogi Szemle; In: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/55642/22_levaymiklos_t%C3%B6rdelt.pdf?sequence=1 167. o.

⁶³LÉVAY Miklós: i.m. 167.o.

rendelkező, fiatalok igazságszolgáltatása és a bűnelkövetők számottevő körére kiterjesztették a „három csapás” intézményét. Megnövekedtek a tényleges szabadságvesztéssel járó ítéletek, így túlszűfoltak lettek a börtönök. Emellett egyre gyakoribbá vált a társadalom alján rekedt, nemkívánatos személyek egyes szokásainak szankcionálása.⁶⁴ Erre véleményem szerint a legkézenfekvőbb példa a hajléktalan törvény, amely jól megmutatja mind a büntetőpopulizmus, mind a média tényleges, büntetőpolitikát befolyásolni képes potenciálját. A kormányzat a társadalmi nyomásra és a média által is kiemelt hajléktalan-helyzetre reagálva szankcionálni rendelte a köztereken történő életvitelszerű tartózkodást. A gyakorlatban azonban igen ritkán került sor hajléktalanok bíróság elé citálására vagy megbüntetésére, hiszen a probléma ezzel valójában nem szűnik meg.

Fontos kiemelni, hogy ez a tendencia káros következményekkel járhat a társadalom egészére nézve is, ugyanis a rövidtávú szavazatszerzés érdekében ezek az intézkedések valós problémákat fednek el és hagynak megoldatlanul.⁶⁵

3. A média és a magyarországi büntetőpopulizmus

A dolgozat ezen részében két magyarországi büntetőpopulista intézkedést szeretnék bemutatni, illetve ezek médiareprezentációját. A két példa – a „három csapás” intézménye és a büntethetőségi korhatár csökkentése bizonyos bűncselekmények esetén – a magyarországi büntetőpopulizmus első jogszabályi megjelenései voltak, amelyeket később több intézkedés is követett. Azért ezt a két példát választottam, mert ezeknek az intézkedéseknek még kevésbé itatta át a magyarországi pártpolitika, így a média szemszögéből nézve is könnyebben elemezhetőek.

3.1. A „három csapás” intézménye

Ebben a részben a „három csapás” intézményéről szeretnék részletesebben beszélni, ugyanis Magyarországon ez az intézkedés tekinthető a büntetőpopulizmus első, gyakorlatba átültetett megjelenésének. Először is a „három csapás” törvényi szövegezését, illetve annak indoklását, valamint a hozzá tartozó kommentárt fogom bemutatni, majd azokat a

⁶⁴GÖNCZÖL Katalin: *A „büntető populizmus”, populizmus a kriminológiában*, In: Élet és Irodalom, LVII/36. sz., <https://www.es.hu/cikk/2013-09-06/gonczol-katalin/a-8222bunteto-populizmus8221.html> 3. o.

⁶⁵GÖNCZÖL Katalin: i.m. 4. o.

körülményeket, ahogy a törvény bevezetésre került 2010-ben. Végül pedig az intézkedés megjelenését a médiában, mind a bevezetése előtt, mind a bevezetése után.

3.1.1.A „három csapás” intézményének törvényi szabályozása

A szűkebb értelemben vett három csapás törvényét a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: régi Btk) módosításáról szóló 2010. évi LVI. törvény vezette be, amelynek 4.§-a következőre módosította a régi Btk. 97/A.§-át:

„97/A. § (1) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaeső kénti minősítést megalapozó, súlyosabban büntetendő személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.

(2) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben a 38. § (3) bekezdése alkalmazásának nincs helye.

(3) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben a büntetés enyhítésének nincs helye.”⁶⁶

A törvényi szakasz alapján a jogalkotó ezzel a módosítással az erőszakos, többszörös visszaesés tényállását megvalósító bűncselekmény büntetési tételét emelte a kétszeresére, illetve, ha az így megemelt büntetési tétel a 20 évet meghaladja, az elkövetőt életfogytig tartó szabadságvesztésre kell ítélni.

Ezt a 2010-es szabályozást tovább szigorította a Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: új Btk). Az új Btk 44.§ 2) bekezdés a) pontja, amely kimondja, hogy

„2) A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét ki kell zárni, ha az elkövető

a) erőszakos többszörös visszaeső”

A törvényi indoklás nem tartalmaz érdemi választ arra a kérdésre, hogy pontosan milyen indokok alapján határozott úgy a jogalkotó, hogy a 2010. évi LVI. törvényben meghatározott intézkedés további szigorítást igényel.⁶⁷

⁶⁶1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2010. évi LVI. törvény

⁶⁷1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2010. évi LVI. törvény indoklása, WoltersKluwer jogtár

A kérdésre a törvény ezen részéhez Polt Péter által írt kommentár sem szolgál magyarázattal, csupán a bírói gyakorlat egységesítésére törekszik, illetve meghatározza azokat az eseteket, amikor a bíróság a törvény értelmében nem térhet el a 44.§ 2) bekezdés a) és b) pontjában foglaltaktól.

Azt, hogy a jogalkotó pontosan mire alapozta azt a döntését, hogy szigorítják a 2010-es szabályozást a Karsai Krisztina által szerkesztett Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz című kommentárban sem találtam meg, hiszen ez a kommentár is csupán a bírói értelmezést segíti.⁶⁸

A magyar szabályozás – már a 2010-es, azóta szigorított rendelkezés is – nemzetközi szinten is egyedülálló. A szabályozás ugyanis még az egyébként mintának tekintett Amerikai Egyesült Államok és Szlovákia vonatkozó rendelkezéseiben sem található.

3.1.2. A „három csapás” intézményének megjelenése a közvéleményben

A három csapás intézményének bevezetését a Fidesz már 2009-ben indítványozta az Országgyűlésben, de akkor még ellenzékéből politizált, így az éppen hatalmon lévő MSZP-SZDSZ koalíció leszavazta a kezdeményezést. 2010 júniusában azonban, a Fidesz-KDNP koalíció kétharmados győzelme után, az újonnan megalakult kormány, törvényjavaslat-sorozatot terjesztett a képviselők elé, akik többek között megszavazták azt is, hogy a magyar büntetőjogba is bekerüljön a „három csapás” intézménye. Az intézkedés bevezetésének, illetve a büntetőpopulista fordulat körülményeihez hozzá tartozik az is, hogy a 2008-ban megalakult Jobbik Magyarországért Mozgalom jobboldali radikális párt 2010-ben 12%-os eredménnyel bejutott a parlamentbe. A párt 2010-es kampányának fő üzenete a szigorúbb büntetőjogi következmények bevezetésének szükségessége volt, az állítólagosan abban az időszakban növekvő – párt szóhasználata szerint – „cigánybűnözés” visszaszorításának érdekében. A Jobbik ekkor a kiszabható ítéletek szigorítását, a rendőrségre fordított összeg növelését és az önvédelmi szervezetek kialakításának lehetőségét és támogatását követelte. A párt büntetőpolitikával kapcsolatos retorikája volt az egyik legfőbb oka a 2009-es Európai Parlamenti választásokon, majd a 2010-es országgyűlési választásokon elért sikerének.⁶⁹

⁶⁸ Karsai Krisztina (szerk.): *Nagy kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*; Wolters Kluwer; 2019.

⁶⁹ BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: Politically Driven – Mapping political and mediadiscourses of penalpopulism – The hungarian case In: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0888325414557026> 10. o.

Ez alapján kijelenthető, hogy a magyarországi büntetőpopulizmus lehetséges forrása a radikális jobboldal, hiszen a Jobbik volt az első olyan párt, amely az igazságosság és a bűnözés problémakörével foglalkozott a politikai kommunikációja során. Ezt a megállapítást támasztja alá az is, hogy a 2010-es választások után a Fidesz több Jobbiktól származó javaslatot, beleértve a büntetések szigorítását, elfogadta és támogatta.⁷⁰

A témával kapcsolatos következő elemzési szempontom a „három csapás” média reprezentációja lesz, amelytől azt remélem, hogy alátámasztja azt a feltételezést, miszerint a média szerepe, illetve a média tematizációs képessége komoly mértékben képes befolyásolni a közvélemény büntetőpolitikához fűződő viszonyát, illetve könnyen nyújthat támaszt a büntetőpopulizmus elterjedéséhez. A dolgozatom ezen részének alapjául Boda, Szabó és társaik kutatása szolgál, akik a médiaelemzés alapjául hat sajtóorgánumot választottak. Két napilapot (a Magyar Nemzetet és a Népszabadságot) két bulvár lapot (a Borsot és a Blikket), illetve két online sajtóterméket (az Indexet és az Origot).⁷¹ Habár tisztában vagyok vele, hogy a kutatás óta jelentősen átalakult a magyar médiapiac, illetve a kutatás anyagait szolgáltató sajtóorgánumok is – például megszűnt a Népszabadság, a Magyar Nemzet többször is tulajdonost váltott, illetve az Origo egyértelműen betagozódott a kormány médiába – mégis úgy gondolom, hogy a 2010 körüli sajtóviszonyok elemzése szempontjából ezek a médiumok releváns információval szolgálhatnak.

A kutatók kulcsszavak segítségével összegyűjtötték a bűnözéssel foglalkozó cikkeket, a törvény elfogadása előtti egy hónapban, illetve az azt követő kettőben, kiszűrve a hibás találatokat (például krimi ajánlókat stb.), majd kiválasztották azokat, amelyek a „három csapás” intézményével foglalkoznak. Az eredmény a vizsgált időszakban azt mutatta, hogy az összegyűjtött 4479 bűnözéssel foglalkozó cikknek mindössze alig több, mint 1%-a (53 cikk) foglalkozott az akkor éppen bevezetésre kerülő „három csapás” intézményével. Az alacsony lefedettségből egyértelműen kitűnik, hogy az akkori magyar sajtót nem különösebben érdekelte a téma.⁷² Ráadásul ebből az ötvenhárom cikkből is csak tizenhárom olyan cikk volt, amely egyetértett a „három csapás” bevezetésével, vagy még szigorúbb intézkedéseket szorgalmazott. Ezeknek a cikkeknek majdnem fele (6) a jobboldali Magyar Nemzetben jelent

⁷⁰BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: Politically Driven – Mapping political and media discourses of penal populism – The Hungarian case In: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0888325414557026> 10. o.

⁷¹BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: i.m. 7.o.

⁷²BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: i.m. 11.o.

meg, és ez a médium volt az egyetlen olyan a vizsgált hírforrások közül, amelyben a populista cikkek száma meghaladta a populista ellenes cikkek számát.⁷³

Ezzel szemben a vizsgált online portálok, illetve a Népszabadság szembe helyezkedtek a populista állásponttal és a „három csapás” intézményével. A három újságban összesen mindössze öt olyan cikk jelent meg, amelyet a populista cikkek közé soroltak a kutatás résztvevői.⁷⁴

A legkevesebb érdeklődést a „három csapás” témájában egyértelműen a két bulvár lap mutatta. A két lapban összesen hét cikk jelent meg a témában és ebből mindössze három támogatta a bevezetett intézkedést.⁷⁵

Fontos még megjegyezni, hogy a diszkurzív kereteket tekintve a három csapás intézményével kapcsolatban a hibás és rosszul működő intézményi rendszer megjelenítése egyaránt jelen volt a bal és a jobboldali újságokban, valamint a két online, illetve a két bulvár újságban is. A Magyar Nemzetben ezen kívül, illetve ezzel együtt megjelent a kegyetlen, aljas világ képe is, amely hozzájárul a szerintük egyre inkább növekvő bűnözéshez. Az, hogy a hibás bűnüldözési, illetve igazságszolgáltatási rendszer tematikája minden vizsgált újságban megjelent, arra engedhet következtetni, hogy a rendszer kritikája és az abba vetett bizalom megingása szolgálhat a büntetőpopulizmus elterjedésének alapjául, azonban ez egyáltalán nem szükségszerű. Ezt támasztja alá, hogy egy, a Népszabadságban 2010. július 5-én megjelent cikk kifejezi egyetértését azzal kapcsolatban, hogy a kisértékű lopások számának megnövekedése valóban alááshatja a közbiztonság érzetét, sőt a kormány által meghatározott cél még érthető és támogatható is, azonban a kezdeményezett intézkedéscsomag és a büntetési tételek szigorításának alig van gyakorlati haszna a bűnmegelőzés szempontjából.⁷⁶

3.2. A büntetőjogi felelősség alsó korhatárának meghatározott esetekben történő leszállítása

A másik magyarországi példa, amit meg szeretnék említeni, a büntetőjogi felelősség alsó korhatárának meghatározott esetekben történő leszállítása. Először a törvényi

⁷³BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: i.m. 11.o.

⁷⁴BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: Politically Driven – Mapping political and mediadiscourses of penalpopulism – The hungarian case In: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglefindmkaj/http://real.mtak.hu/12987/1/East%20European%20Politics%20and%20Societies-2014-Boda-0888325414557026%20%281%29.pdf 11. o.

⁷⁵BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: i.m. 12. o.

⁷⁶BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: i.m. 12. o.

szabályozást, a jogalkotó indoklásával együtt, majd az intézkedéssel kapcsolatos médiavisszhangot szeretném bemutatni.

3.2.1. A büntethetőségi korhatár meghatározott esetekben történő leszállításának törvényi szabályozása

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény eredetileg az emberölés, erős felindulásból elkövetett emberölés, életveszélyt vagy halált okozó testisértés, a rablás és a kifizetés bizonyos esetei tényállási megvalósulása esetén szállította le a büntetőjogi felelősség alsó korhatárát 12. életévét betöltött gyermekkorú elkövetőkre.⁷⁷ Ezeket a bűncselekményeket egészítette ki a Terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2016. évi LXIX törvény 61.§, amely értelmében a Btk. 314.§ (1)-(4) pontjaiban meghatározott tényállás megvalósítása esetén a 12. életévét betöltött elkövető büntethető.⁷⁸ A Btk. indoklása erre a szigorításra azért volt szükség, mert

„[a] tizenkettő-tizennégy év közötti gyermekek körében is egyre nagyobb mértékben elterjedt az erőszakos érdekérvényesítés, ezért szükséges a büntethetőségi korhatár módosítása, a kirívóan agresszív, élet elleni bűncselekményt megvalósító gyermekkorúak büntetőjogi felelősségre vonása és egyes súlyos bűncselekményeknél a büntethetőség korhatárának leszállítása tizenkét évre. Az ilyen bűncselekményt megvalósító gyermekkorú magatartásából ugyanis arra lehet következtetni, hogy megfelelő segítség hiányában nem lesz képes a későbbiekben a társadalomba való beilleszkedésre és a törvénytisztelő életmódra, ezért a speciális prevencióhoz mindenképpen szükséges a büntetőjog eszközeinek igénybevétele.”⁷⁹

Az indoklás a statisztikai adatok csak részben igazolják, ugyanis a gyermekkorú bűnelkövetők száma lakosságarányosan 2009-től 2011-ig mindössze egy század százalék ponttal, 0,19%-ról 0,20%-ra nőtt. Szándékos emberölést gyermekkorú 2009-2011-ig mindössze egyszer, 2010-ben követett el. Arról, hogy a szabályozást megelőzően végeztek volna a gyermekkorú elkövetőkre vonatkozó kriminálstatisztikai felméréseket, illetve arról,

⁷⁷Btk. 16.§

⁷⁸ 2016. évi LXIX törvény 61.§

⁷⁹WoltersKluwer Jogtár: Btk. 16.§ indoklás

hogy a gyermekvédelmi rendszerrel kapcsolatos vizsgálatokat végeztek volna nincs fellelhető adat.⁸⁰

A jogszabály megalkotási körülményeivel kapcsolatban mindenképp érdemes megemlíteni, hogy – Lévy Márton szövege szerint – Belovics Ervin egy 2012 májusában megrendezett konferencián a következőképpen nyilatkozott a korhatárra vonatkozó szabályozásról:

„[a] törvénytervezet voltaképpen az utolsó pillanatig a jelenleg hatályos törvény szövegével egyező normát tartalmazott, vagyis, hogy nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a 14. életévét betöltötte. A törvényjavaslat azonban mára kiegészült azzal a szövegrésszel, hogy az emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés és a testi sértés legsúlyosabb eseteinek megvalósítóját terhelheti büntetőjogi felelősség, amennyiben a bűncselekmény elkövetésekor a 12. életévét betöltötte és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással. (...) [A] büntetőjogi felelősség alsó korhatárának szektorális leszállítása révén nem büntetőpolitikai, hanem tisztán politikai döntésen alapult.”⁸¹ (Lévy, 2020 170.)

A szabályozás körülményeihez hozzá tartozik, hogy mind a hazai, mind a nemzetközi közgondolkodásban egyre inkább előtérbe kerül a gyermek,- illetve fiatalok bűnelkövetők kérdése, a bűnözés okai és az erre adható lehetséges válaszok. Ezzel összefüggésben a problémával kapcsolatos jogi szabályozás is állandó vita tárgyát képezi. Ennek egyik kiváltó oka lehet, hogy – hiába számítanak kirívónak és nagyon ritkának – a hírértéke miatt a média kiemelten foglalkozik minden fiatal vagy gyermekkorú elkövető által megvalósított bűncselekménnyel – különös tekintettel az erőszakos cselekményekre. Az ilyen eseteket az olvasottság növelésének érdekében a média a lehető leggyorsabban és minél figyelem felkeltőbb módon közli. Ráadásul ezek a cikkek gyakran olyan felhanggal jelennek meg, hogy a bűncselekmény elkövetésének egyik oka, hogy a vonatkozó büntetőjogi szabályozás nem elég szigorú. Ez a fajta kiemelt figyelem pedig könnyen eltorzíthatja a közvélemény valóságérzékelését, olyan benyomást keltve, hogy az éppen hatályos szabályozás alapján az adott cselekmény vagy következmények nélküli maradhat, vagy a következmények nem elég szigorúak. Ezt a helyzetet tovább ronthatja, hogy különböző sajtóorgánumban gyakran találkozni lehet olyan kijelentésekkel, amely szerint a gyermekkorúak által elkövetett

⁸⁰LÉVAY Miklós: *A szavazat-maximalizáló büntetőpolitikáról*; 2020, Miskolci Jogi Szemle; In: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/55642/22_levaymiklos_t%C3%B6rdelt.pdf?sequence=1 169.

⁸¹LÉVAY Miklós: *A szavazat-maximalizáló büntetőpolitikáról*; 2020, Miskolci Jogi Szemle; In: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/55642/22_levaymiklos_t%C3%B6rdelt.pdf?sequence=1 170. o.

erőszakos bűncselekmények száma növekszik. Ez pedig – ahogy korábban más témában kifejtettem – könnyen fogékonnyá teheti a társadalmat a büntetőpopulizmus által kínált megoldásokra, mint például a büntethetőségi korhatár 14 évről 12-re csökkentése.⁸²

3.2.2. A büntethetőségi korhatár meghatározott esetekben történő leszállításának megjelenése a nyilvánosságban

A büntethetőségi korhatár csökkentésének tervezetét több kritika is érte, például az UNICEF is tiltakozott a szigorítás ellen, de több civil szervezet és bizonyos médiumok is kiemelten foglalkoztak a témával. A büntetőjog, illetve a büntetőjog és a közvélemény viszonya szempontjából úgy gondolom, hogy külön érdemes foglalkozni azzal, hogy hogyan tájékoztattak a jogszabállyal egyébként kritikus orgánumok az új szabályozásról. Azzal együtt ugyanis, hogy az újságokban megszólaló szakértők, illetve megfogalmazott kritikák általában helytállóak voltak, akkor mértékadónak számító orgánumok arról tudósítottak, hogy az új törvény hatályba lépése után már gyermekekkel szemben is elrendelhető börtönbüntetés, valamint az eljárás során elrendelhető lesz előzetes letartóztatásuk.⁸³ Az ügyről több cikket közölt az Origo, a HVG és a Népszava is, de a téma előjött az Élet és Irodalom hasábjain is. Az Origo⁸⁴ és a HVG⁸⁵ cikkei alapján megállapítható, hogy a két újság csak részlegesen számolt be a szabályozásról, sőt annak magyarázata helyett nagyobb hangsúlyt kapott a jogszabály nemzetközi egyezménybe való ütközése, vagy éppen az UNICEF – egyébként nem indokolatlan – aggodalmait. A teljes képhez hozzá tartozik, hogy a HVG pár órával az eredeti cikk megjelenése után közölte a kormány hivatalos válaszát, amelyben az akkor még Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium cáfolta az UNICEF azon aggodalmát, hogy az ENSZ Gyermekjogi Egyezményét sértené a büntethetőségi korhatár leszállítása. Igaz a kormány érdemben ebben a közleményben sem válaszolt az UNICEF által megfogalmazott egyéb kritikákra.⁸⁶ Az Origo által megjelenített álláspont végül csak egy 2012. november 28-án megjelent cikkben finomodott, ugyanis már a cikk címe is csak a konszenzus hiányára utal.⁸⁷ Úgy gondolom, hogy ez az összesen négy cikk azért érdemel nagyobb figyelmet, mert

⁸²DR. PALLAGI Anikó: *Büntethető gyermekkorúak*, Pro Futuro 2014/1 <https://adoc.pub/bntethet-gyermekkoruak.html> 1-2. o.

⁸³DR. PALLAGI Anikó: i.m. 2. o.

⁸⁴*Ellenzi a büntethetőségi korhatár leszállítását az ombudsman*; 2012; In: <https://www.origo.hu/itthon/20120515-ellenzi-a-buntethetosegi-korhatar-leszallitasat-az-ombudsman.html>

⁸⁵*ENSZ egyezményt sértett Magyarország az UNICEF szerint*; 2012 In:

https://hvg.hu/itthon/20120626_unicef_ensz_egyezmey

⁸⁶*Alaptalannak nevezte az UNICEF tiltakozását a KIM*; 2012.; In: https://hvg.hu/itthon/20120626_kritika_kim

⁸⁷*Nincs szakmai konszenzus a büntethetőségi korhatár leszállításáról*; 2012.; In:

<https://www.origo.hu/jog/20121128-nincs-szakmai-konszenzus-a-buntethetosegi-korhatar-leszallitasarol.html>

jól példázza a magyar média jogszabályalkotáshoz való hozzáállását. A két korábbi cikk, amelyek elsőként tudósítottak a büntethetőségi korhatár módosításáról egyrészt teljes egészében kihagyták a kormány álláspontját és érveit a kérdésben – pedig a két HVG cikk között eltelt idő alapján leszűrhető, hogy a válasz beszerzésére lett volna lehetőség – valamint nem magyarázzák meg, vagy nem kellő mértékben mutatják be a szabályozás mikéntjét. Olyan lényeges információk maradnak ki a cikkekből, mint hogy pontosan milyen bűncselekmények esetén, illetve milyen egyéb feltételek teljesülésétől teszi függővé a jogalkotó a jogszabály alkalmazását. Ezen kívül nem találtam a mainstream sajtóban cikket arról, hogy a gyakorlat hogyan reagált az új szabályozásra. Ezzel a hosszabb leírással arra próbáltam rávilágítani, hogy a média egészének, illetve a médiapiac szereplőinek hatalmas felelőssége van abban, hogy milyen szemszögből tájékoztatnak egy adott intézkedésről. A fenti példák esetén véleményem szerint a felsorolt sajtótermékek nem tájékoztatták megfelelően a közvéleményt ahhoz, hogy valós és kiforrott álláspontok szülessenek a témával kapcsolatban. A tájékoztatás ilyen jellegű hiányossága, még akkor is, ha egyébként a megjelenő cikkekben szakértőket szólaltattak meg, valamint jogos és érvényes kritikát közöltek, egyértelműen hátráltatja a szélesebb nyilvánosság adekvát véleményének kialakulását, ami viszont elengedhetetlen lenne ahhoz, hogy a büntetőpolitika ne váljon az érzelmek és a pártpreferenciák áldozatává, akár a büntetőpopulizmus oldalán, akár annak ellenében.

4. A kutatás további lehetséges irányai

Úgy gondolom, hogy annak ellenére, hogy a szakdolgozat kereteit kitöltöttem, a téma mindenképp felvet még olyan kérdéseket, amelyek érdekesek lehetnének a további vizsgálatra. A további vizsgálatoknak alapvetően két irányát határoznom meg. Egyrészt folytatva a magyar büntetőpolitika és a média viszonyának feltárását, érdemes lenne további konkrét jogszabályi intézkedések vizsgálata abból a szempontból, hogy a média miként erősítette a szabályozás igényét, vagy éppen miként szolgál az intézkedés legitimációjának növelésére. Másrészt véleményem szerint a média befolyásoló szerepének hatását és annak következményeit érdemes lenne nem csak a jogalkotási folyamat szempontjából vizsgálni, hanem ki lehetne terjeszteni a teljes igazságszolgáltatás működésére.

A konkrét jogszabályok vagy törvénymódosítások közül elsőnek a terrorizmussal kapcsolatos szabályozást vizsgálnám, amely egyrészt szigorodott a korábbihoz képest, másrészt a terrorizmus bűncselekménye is bekerült utólag azon bűncselekmények közé, amelyek

esetében a jogalkotó tizenkét évre vitte le a büntethetőségi korhatárt. A második jogszabály, amelyet véleményem szerint érdemes lenne vizsgálni mind a büntetőpopulizmus, mind a média szempontjából az a hajléktalansági törvény, amelynek értelmében a kormány büntetni rendelni az utcán történő életvitelszerű tartózkodást. A szabályozás komoly médiavisszhangot is kapott. Végül érdemes lenne megvizsgálni a médiában „pedofil-törvény” néven bemutatott jogszabályt, különösen azt, hogy a szabályozás megszületésére milyen hatást gyakorolt a közvetlenül előtte kirobbant Kaleta-ügy.

A másik irány, amely felé meglátásom szerint érdemes lenne tovább folytatni a kutatást az a média és az igazságszolgáltatás viszonya. A közvélemény bíróságokra gyakorolt hatása már régóta kutatott téma, így nem is feltétlenül ezt az ágát emelném ki az igazságszolgáltatásnak.

Az igazságszolgáltatáson belül érdemes lenne foglalkozni a média hatásával az állami erőszakszervezeteket és nyomozóhatóságok működésére. A vizsgálat alapjául két nemrégien napvilágot látott ügy is szolgálhatna.

Az első ilyen eset a sajtó által „Városháza-ügy”-nek keresztelt, a Főpolgármesteri Hivatal épületének eladásáról szóló egyeztetések kiszivárgása lehet. Az ügyet az Index.hu 2021. november 4-én⁸⁸ megjelent cikke indította el, amely tényként állította, hogy a budapesti városvezetés eladná a Városháza épületét, vevőt keres rá.⁸⁹ A kutatás szempontjából az a fejlemény igazán érdekes, hogy több feljelentés is érkezett, majd nagyjából egy hónappal később a rendőrség közölte, hogy nyomozás folyik a Városháza eladásának kérdése körül, sőt házkutatást is elrendeltek az ügyben.⁹⁰ Ugyan arra nem találtam közvetlen utalást, hogy a rendőrség a megjelent cikkek alapján benyújtott feljelentések kapcsán kezdte meg a nyomozást, de a házkutatások elrendelésére már egyértelműen az ügy sajtóban való nyilvánossá válása után történt. Ez úgy gondolom, felvet vizsgálatra érdemes kérdéseket azzal kapcsolatban, hogy a rendőrség tevékenységét mennyiben befolyásolhatják a sajtóban megjelenő hírek, akár egy nyomozás elkezdésével kapcsolatban, akár olyan nyomozati intézkedések megkezdésével összefüggésben, amelyeket biztosan nagy érdeklődéssel követ a nyilvánosság.

⁸⁸ FEKETE-SZALÓKY Zoltán: Budapest vezetése eladná a Városháza épületét; In:

<https://index.hu/belfold/2021/11/04/budapest-vezetese-eladna-a-varoshaza-epuletet/>

⁸⁹ RÉNYI Pál Dániel: Elfogadták a vizsgálóbizottság jelentését: nem született döntés a Városháza eladásáról, és nem voltak irányított pályázatok sem, !!444!! In: <https://444.hu/2022/01/26/elfogadtak-a-vizgalobizottsag-jelenteset-soha-nem-szuletett-dontes-a-varoshaza-eladasarol-es-nem-voltak-iranyitott-palyazatok-sem>

⁹⁰ CSEKŐ Imre: Házkutatások kezdődtek a Városháza-ügyben; Index.hu; In:

<https://index.hu/belfold/2021/12/13/hazkutatasok-kezdoitek-a-varoshaza-ugyben/>

A második, szintén közelmúlti esemény a Végrehajtói Kamra, pontosabban Schadl György körül kirobbant korrupciós botrány, amelyben a nyomozati anyagok alapján érintett lehet Völner Pál igazságügyi államtitkár is. Az ügyet bonyolultsága és hossza miatt nem kívánom itt kifejteni, de a [!!444!!](https://www.444.hu) portál egy birtokukba került rendőrségi irat alapján cikksorozatban foglalja össze az ügy részleteit.⁹¹ Az ügy a dolgozatom szempontjából amiatt a felvetés miatt lehet érdekes, amit Hadházy Ákos független országgyűlési képviselő mondott a Partizán YouTube csatorna Spartacus című műsorában.⁹² A képviselő arra a kérdésre, hogy „*miért engedte el a FIDESZ Völner kezét?*” végül azt a választ adta, hogy „[a titkolózás] *tarthatatlan volt (...) és ilyenkor nem tehetnek mást, előre lépnek...*”⁹³ a beszélgetés korábbi részéből kiderült, hogy ez az állítás az ügyészség tevékenységére is vonatkozik. Az állítás, valóságtartalmának vizsgálata nélkül, felveti azt a kutatás szempontjából relevánsnak tűnő kérdést, hogy a nyilvánosság nyomása miként befolyásolja nem pusztán a nyomozás irányát, hanem azokat a közleményeket is, amelyeket a nyomozóhatóság a közérdeklődésre számot tartó ügyekben kiad. Itt nem pusztán tartalmi elemekre gondolok, hanem például a hivatalos közlemények nyilvánosságra hozatalának idejére is, tehát – a példánál maradva – elképzelhető-e az, és ha igen, milyen gyakran, hogy a nyomozóhatóság megelőzve az esetleges szivárogtatásokat a média irányába, saját maga közöl információkat a nyomozással kapcsolatban, hogy ezzel tematizálja az ügy körüli közbeszédet, illetve elejét vegye a találgatásoknak.

Konklúzió

Összességében, a kutatásom alapján, megállapítható az, hogy a média, illetve a közvélemény képes befolyásolni a jogalkotási folyamatokat, azonban ez általában nem közvetlenül érvényesül. A média képes lehet hangot adni bizonyos társadalmi igényeknek, amelyek valós problémákból fakadnak. Ha ezeket a problémákat kellőképpen tematizálja média, azok eredményezhetnek jogpolitikai változásokat. Azonban a média szerepe és felelőssége nem pusztán a problémák becsatornázásában merül ki. A média azzal, hogy válogat a különböző témák és hírek között, alakítja a közvéleményt. Ennek egyik legkézzelfoghatóbb példája a társadalom bűnözésérzékelésének alakítása. Ahogy a dolgozatomban kifejtem, a médiában megjelenő, erőszakos bűncselekményekről szóló hírek

⁹¹ Völner-iratok; 2022.; In: <https://444.hu/tag/volner-iratok>

⁹² *Miért nem sikerült a Fidesznek eltusolni a Völner-botrányt? Spartacus #10*; Partizán; 2021.; In: <https://www.youtube.com/watch?v=Aqz8ltb0Ix4>

⁹³ *Miért nem sikerült a Fidesznek eltusolni a Völner-botrányt? Spartacus #10*; Partizán; 2021.; In: <https://www.youtube.com/watch?v=Aqz8ltb0Ix4> (idézett megszólalás: 09:03)

torzítják a bűnözésről alkotott képet, így olyan félelmeket és igényeket teremt a közvéleményben, amelyeket a valós helyzet nem indokol.

Fontos látni továbbá, hogy a magyarországi büntetőpopulizmus alapját is leginkább a közvélemény biztonságérzetének tulajdonképpen alaptalan csökkenése jelentette, amelyre a politika először csak reagált, majd később vált annak alakítójává. Ezzel kapcsolatban szeretném kiemelni, hogy a kutatásom rávilágított arra, hogy a politika és a média egymásra ható, egymást segítő elemek, függetlenül attól, hogy egyébként szemben állnak-e vagy sem. Mindkét szféra egyaránt kitett a különböző – tágan értelmezett – piaci mechanizmusoknak, hiszen a média és egyre inkább a politika is kitett a közvélemény ízlésének. A médiához hasonlóan politika is kénytelen a szavazatok megtartása és megszerzése érdekében egyre egyszerűbb, kézzelfoghatóbb üzenetekkel kommunikálni, illetve bizonyos létező problémákra látványos és gyors megoldást ígérni. Ez a folyamat hatványozottan igaz a büntetőpolitika területén, hiszen a média által befolyásolt közvélemény csökkenő biztonságérzetét kihasználva a politikai szféra sokkal könnyebben fordul a populisták megoldásai felé. Ezek a javaslatok ugyanis egyszerű és logikusnak tűnő megoldást kínálnak, amelyek könnyen befogadhatóak és könnyen érthetőek a közvélemény számára. Magyarországon külön problémát jelent, hogy a 2010 utáni kormányzat nem állt meg a kommunikáció szintjén, hanem a gyakorlatban is megvalósította a büntetőpopulista ígéreteket, nem törődve sem azzal, hogy valószínűleg eredménytelenek és költségesek lesznek az új intézkedések, sem azzal, – például a fiatalok bűnelkövetői esetében – hogy meglévő és jól működő intézményrendszereket szüntetik meg. Végül szeretném kiemelni, hogy a büntetőpopulizmus elkerülése, felszámolása nem csak a sajtóban megjelenő tartalmakon múlik, hanem sokkal inkább a társadalom tudatosságán, illetve bizonyos összefüggések megértésén. Ennek elérése pedig legalább annyira az állam feladata és felelőssége, mint a médiáé.

Források:

Szakirodalom:

BOURDIEU, Pierre: *Az újságírás hatalma*, Média-Nyilvánosság-Közvélemény, szerkesztette:

Angelusz Róbert, Tardos Róbert, Terestyéni Tamás, Pécs, 2011 In:

https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12876/01_Media-nyilvanosság-kozvelemeney.pdf?sequence=1&isAllowed=y

BODA Zsolt, SZABÓ Gabriella és társaik: Politically Driven – Mapping political and mediadiscourses of penalpopulism – The hungarian case In:

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0888325414557026> (utolsó letöltés ideje: 2022. 09. 15.)

BORBÍRÓ, Andrea: Kriminálpolitika és bűnmegelőzés a késő-modernitásban, PhD értekezés

tézisei: ELTE ÁJK, 2011.; In: <https://docplayer.hu/112477349-Kriminalpolitika-es-bunmegelozes-a-keso-modernitasban.html> (utolsó letöltés ideje: 2022. 09. 05.)

FLECK Zoltán: *Civilizációs válság és büntetőpopulizmus*; In: Borbíró - Inzelt - Kerecsi -

Lévay – Podoletz (szerk.): *A büntetőhatalom korlátainak megtartása: A büntetés mint végső eszköz* In: https://www.eltereader.hu/media/2014/05/GonczoL_READER.pdf (2022. 11. 04.)

GÖNCZÖL Katalin: *A „büntető populizmus”, populizmus a kriminológiában*, In: Élet és

Irodalom, LVII/36. sz., <https://www.es.hu/cikk/2013-09-06/gonczoL-katalin/a-8222bunteto-populizmus8221.html> (Utolsó letöltés ideje: 2022.08.12.)

GÖNCZÖL Katalin: *A punitivkriminálpolitika és a büntetőpopulizmus – egymást fedő*

fogalmak? 2014 In: http://real.mtak.hu/108790/1/jk1411_5.pdf (Utolsó letöltés ideje: 2022. 10. 30.)

LÉVAY Miklós: *A szavazat-maximalizáló büntetőpolitikáról*; 2020, Miskolci Jogi Szemle; In:

https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/55642/22_levaymiklos_t%C3%B6rdelt.pdf?sequence=1 (2022. 08. 05.)

LULE, Jack: *Understanding Media and Culture*, a felhasznált fejezet címe: *Media*

influence on Laws and Government, In: <https://open.lib.umn.edu/mediaandculture/chapter/15-7-media-influence-on-laws-and-government/> (Utolsó letöltés ideje: 2022.09.29.)

PROF. DR. NAGY Ferenc: *A büntetőjogi szankciórendszer reformja. A büntetések és intézkedések az új büntető törvénykönyvben*, In: Büntetőjogi Kodifikáció, 2001/2. sz.,: <https://ujbtk.hu/download/buntetojogi-kodifikacio-2001-2/> (Utolsó letöltés ideje: 2022.10.26.)

NAGY Ákos – PAVLUSKA Valéria: *Szakirodalmi összefoglaló a közbeszéd – nyilvánosság – média – közösségi kommunikáció témákról*. Pécs, 2013, Pécsi Tudományegyetem In: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://ktk.pte.hu/sites/ktk.pte.hu/files/images/szervezet/intezetek/mti/nagy_pavluska_szakirodalmi_osszefoglalo_a_kozbeszed_-_nyilvánosság_-_media_-_kösöségi_kommunikacio_temakrol_2013.pdf (Utolsó letöltés ideje: 2022. 12. 05.)

DR. PALLAGI Anikó: *Büntetőpolitika az új évszázad első éveiben*, Debrecen, 2014, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola In: https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/199523/PallagiAniko_ertekezés_titkosított.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Utolsó letöltés ideje: 2022. 09. 04.)

DR. PALLAGI Anikó: *Büntethető gyermekkorúak*, Pro Futuro 2014/1 In: <https://adoc.pub/bntethet-gyermekekruak.html> (Utolsó letöltés ideje: 2022. 10. 04.)

RAMIREZ, Nestor Godofredo B. – ZANORIA, Marjurie Lourince E. – OBIEREZ, Andre Mikhail F: *Cebu Caol Mine Tragedies: Print Media Effectson Policy Legislation* In: <https://rmrj.usjr.edu.ph/rmrj/index.php/RMRJ/article/view/90/101> (Utolsó letöltés ideje: 2022.08.04.)

SACCO, Vincent F.: *Media construction of crime*; The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 1995 In: https://www.jstor.org/stable/pdf/1048402.pdf?refreqid=excelsior%3A3666709c00d0bcff0d0b58b4a1ea1465&ab_segments=&origin= (Utolsó letöltés ideje: 2022. 10. 18.)

SONTAG, Susan: *A szenvedés képei*, Budapest, 2004, Mérleg; ford.: KOMÁROMY Rudolf

Jogsabályok, kommentárok:

Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2010. évi LVI. törvény, WoltersKluwer jogtár

Terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2016. évi LXIX törvény

KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagy kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*; Wolters Kluwer; 2019.

POLT Péter: *Új Btk. kommentár 1-8.*; Wolters Kluwer jogtár

Újságcikkek:

CSEKŐ Imre: Házkutatások kezdődtek a Városháza-ügyben; Index.hu; In: <https://index.hu/belfold/2021/12/13/hazkutatasok-kezdodtek-a-varoshaza-ugyben/>

FEKETE-SZALÓKY Zoltán: Budapest vezetése eladná a Városháza épületét; In: <https://index.hu/belfold/2021/11/04/budapest-vezetesc-eladna-a-varoshaza-epuletet/>

RÉNYI Pál Dániel: Elfogadták a vizsgálóbizottság jelentését: nem született döntés a Városháza eladásáról, és nem voltak irányított pályázatok sem, !!444!! In: <https://444.hu/2022/01/26/elfogadtak-a-vizsgalobizottsag-jelenteset-soha-nem-szuletett-dontes-a-varoshaza-eladasarol-es-nem-voltak-iranyitott-palyazatok-sem>

Ellenzi a büntethetőségi korhatár leszállítását az ombudsman; 2012; In: <https://www.origo.hu/itthon/20120515-ellenzi-a-buntethetosegi-korhatar-leszallitasi-at-az-ombudsman.html>

ENSZ egyezményt sértett Magyarország az UNICEF szerint; 2012 In: https://hvg.hu/itthon/20120626_unicef_ensz_egyezmey

Alaptalannak nevezte az UNICEF tiltakozását a KIM; 2012.; In: https://hvg.hu/itthon/20120626_kritika_kim

Nincs szakmai konszenzus a büntethetőségi korhatár leszállításáról; 2012.; In: <https://www.origo.hu/jog/20121128-nincs-szakmai-konszenzus-a-buntethetosegi-korhatar-leszallitasarol.html>

Völner-iratok; 2022.; In: <https://444.hu/tag/volner-iratok>

Videók:

Miért nem sikerült a Fidesznek eltusolni a Völner-botrányt? Spartacus #10; Partizán; 2021.;

In: <https://www.youtube.com/watch?v=Aqz8ltb0Ix4> (idézett rész: 09:03-tól hallható)